วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๗
No.2 Vol.1 January - June 2014

ISSN 2287-030X

ใต้ร่มพระบารมี ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์
The 232 nd Year of Rattanakosin City under Royal Benevolence

วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

วารสารราย ๖ เดือน สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗
ISSN 2287-030X No. 2 Vol. 1 January – June 2014

ที่ปรึกษา

นายเอนก สีหามาตย์ อธิบดีกรมศิลปากร
นางสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม รองอธิบดีกรมศิลปากร
นางสาวกนกอร ศักดาเดช รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ
นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณ

กองบรรณาธิการ

นางสาวกนกอร ศักดาเดช นางสาววิภานันท์ ลำงาม
นางสาววาสนา งามดวงใจ นางสาวลินดา พืชสี
นางบังอร เกษมพงษ์ นางสาวปริศนา ตุ้มชัยพร
นางสาวปุณณภา สุขสาคร

ศิลปกรรม

นายชโย ทองลือ

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้วิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือและศิลปวัฒนธรรม
๒. เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม วิชาชีพและวิชาการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
๓. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมการดำเนินงานของหอสมุดแห่งชาติ

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มวิจัยและพัฒนาห้องสมุด สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
โทร. ๐ ๒๖๒๘ ๕๑๙๒ โทรสาร ๐ ๒๒๘๑ ๗๕๔๓

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
สี่แยกซังฮี้ ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ โทร. ๐ ๒๒๔๓ ๐๖๑๓ โทรสาร ๐ ๒๒๔๓ ๑๘๒๐

บทบรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๗) เติบโตเข้าสู่ปีที่สอง และยังเป็นน้องใหม่ในแวดวงข่าวสารวิชาการห้องสมุด กองบรรณาธิการหวังใจว่าผู้อ่านจะยังคงให้ความสนใจติดตามวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติของเราต่อไป เราสัญญาว่าจะคืนความสุขให้คนในชาติด้วยการอ่านสาระดี ๆ จากบทความเรื่องราวความเคลื่อนไหวด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือและศิลปวัฒนธรรมให้มีความหลากหลายทางด้านวิชาการ

บทความในฉบับนี้ขอนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ชาติไทยเพื่อน้อมรำลึกยกย่องบรรพชนในอดีตที่ได้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาตินานัปการ ในบทความเรื่อง ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์... ราชธานีแห่งราชอาณาจักรไทย ตามรอยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่พุทไธสง บุรีรัมย์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร ตามติดด้วยบทความทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ การลดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีสารสนเทศ : บริบทหอสมุดแห่งชาติ โครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP) เปียโนคู่และโครมาติก ฮาร์พ เครื่องดนตรีในห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร ห้องสมุดในสาธารณรัฐเกาหลีใต้ และวันรักการอ่าน : การรณรงค์และส่งเสริมการอ่าน ตามลำดับ ขอเชิญผู้อ่านให้ติดตามเนื้อหารายละเอียดในฉบับเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ และเป็นการคืนความสุขให้ชีวิตด้วยการอ่านได้อย่างแน่นอน

ขอเชิญชวนผู้อ่านให้กำลังใจวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติด้วยการส่งคำติชม แนะนำมายังกองบรรณาธิการเพื่อนำข้อติชมแนะนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติให้ก้าวหน้าต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

๔ ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์... ราชธานีแห่งราชอาณาจักรไทย
➢ *อรวรรณ ทรัพย์พลอย*

๑๑ ตามรอยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่พุทไธสง บุรีรัมย์
➢ *ดร. ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์*

๒๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : สภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร
➢ *อาทิพร ผาจันดา*

๒๘ การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี : บริบทของหอสมุดแห่งชาติ
➢ *ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต*

๓๘ โครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP)
➢ *ประสิทธิชัย เลิศรัตนเคหกาล*

๔๔ เปียโนคู่และโครมาติก ฮาร์พ เครื่องดนตรีในห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร
➢ *กัลยรัตน์ เกษมศรี*

๔๘ ห้องสมุดในสาธารณรัฐเกาหลีใต้
➢ *ปุณณภา สุขสาคร*

๕๘ วันรักการอ่าน : การรณรงค์และส่งเสริมการอ่าน
➢ *วาสนา งามดวงใจ*

๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์...ราชธานีแห่งราชอาณาจักรไทย

อรวรรณ ทรัพย์พลอย *

สมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

ราชอาณาจักรไทยมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เท่าที่สามารถสืบค้นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งของราชธานี ซึ่งเป็นศูนย์รวมการปกครอง และการบริหารราชการแผ่นดิน นับแต่กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ จนตราบถึงทุกวันนี้ กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุถึง ๒๓๒ ปี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. ๒๓๒๕ – ๒๓๕๒) โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีแห่งใหม่ ณ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ ภายหลังจากที่พระองค์เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕

ครั้งนั้นพระองค์ทรงพิจารณาว่ากรุงธนบุรีซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นราชธานี ณ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๑ นั้น มีชัยภูมิที่ไม่เหมาะสมในยามเกิดศึกสงคราม เพราะมีเนื้อที่คับแคบ เนื่องจากมีวัดแจ้ง (ต่อมาคือวัดอรุณราชวราราม) และวัดท้ายตลาด (ต่อมาคือวัดโมฬีโลกยาราม) ขนาบอยู่ทั้งสองด้าน ไม่สามารถขยายพระนครให้กว้างขวางและเจริญยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นบริเวณท้องคุ้งน้ำเซาะตลิ่งทรุดพังอยู่เสมอ ประกอบกับกรุงธนบุรียังมีสภาพเป็นเมืองอกแตก

* นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระปฐมบรมกษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านกลางเมืองจึงยากลำบากแก่การสู้รบรักษาเมืองให้มั่นคงต่อไปในเบื้องหน้า

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายราชธานีมายังฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยโปรดให้เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอด ต้นสกุล บุณยรัตพันธุ์) กับพระยาวิจิตรนาวี เป็นแม่กองก่อสร้างพระนคร มีการพระราชพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ จากนั้นจึงเริ่มสร้างพระราชมณเฑียรเป็นที่ประทับชั่วคราวด้วยเครื่องไม้ทั้งสิ้น เมื่อแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค ข้ามฟากจากพระราชวังกรุงธนบุรีมาสู่พระราชมณเฑียรแห่งใหม่ เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกโดยสังเขป จากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างพระนครต่อให้เป็นการบริบูรณ์ถาวร เริ่มตั้งแต่กำแพงพระนคร โปรดให้รื้ออิฐจากกำแพงพระนครศรีอยุธยาส่วนหนึ่งมาสร้างกำแพงพระนครแห่งใหม่ รวมทั้งมีการขุดคลองคูพระนคร สร้างป้อมประตู พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร พระเจดีย์ พระวิหาร พระมหาปราสาท ตลอดจนหมู่พระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง

เมื่อการก่อสร้างพระนครแล้วเสร็จในพ.ศ. ๒๓๒๘ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามกรุงรัตนโกสินทร์ราชธานีแห่งใหม่ มีนามเต็มว่า “กรุงเทพมหานคร **บวร**รัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยามหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์” (ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงเปลี่ยนสร้อยนามเป็น “**อมร**รัตนโกสินทร์”) ซึ่งนามพระราชทานดังกล่าว มีความหมายดังนี้

พระบรมมหาราชวัง

กรุงเทพมหานคร	พระนครอันกว้างใหญ่ดุจเทพนคร
อมรรัตนโกสินทร์	เป็นที่สถิตของพระแก้วมรกต
มหินทรายุธยา	เป็นมหานครที่ไม่มีใครรบชนะได้
มหาดิลกภพ	มีความงามอันมั่นคงและเจริญยิ่ง
นพรัตนราชธานีบูรีรมย์	เป็นเมืองหลวงที่บริบูรณ์ด้วยแก้วเก้าประการ น่ารื่นรมย์ยิ่ง
อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน	มีพระราชนิเวศน์ใหญ่โตมากมาย
อมรพิมานอวตารสถิต	เป็นวิมานเทพที่ประทับของพระราชาผู้อวตารลงมา
สักกทัตติยะวิษณุกรรมประสิทธิ์	ซึ่งท้าวสักกเทวราชประทานให้พระวิษณุกรรมเนรมิตไว้

ภายหลังจากที่การก่อสร้างพระนครสำเร็จบริบูรณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเต็มตามแบบแผนขัตติยราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกันนั้นก็โปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีสมโภชพระนครเป็นการเฉลิมฉลองราชธานีแห่งใหม่ด้วย

อนึ่ง ในการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังในครั้งนั้น โปรดเกล้าฯ ให้มีการก่อสร้างพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทไปพร้อมกันด้วย และได้มีการสมโภชเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพระนครในคราวเดียวกัน

นอกจากพระราชพิธีสมโภชเฉลิมฉลองพระนครในครั้งนี้แล้ว ต่อมาได้มีการพระราชพิธีฯ นี้ในวาระสำคัญอีก ๓ ครั้ง คือ ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ พ.ศ. ๒๔๗๕ และ พ.ศ. ๒๕๒๕ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๑๐๐ ปี ๑๕๐ ปี และ ๒๐๐ ปี ตามลำดับ

สืบมาจนถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในโอกาสครบ ๒๓๒ ปี แห่งการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ราชธานีแห่งราชอาณาจักรไทย กระทรวงวัฒนธรรมในฐานะหน่วยงานที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยร่วมกับเครือข่ายด้านวัฒนธรรมทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้จัดงาน “ใต้ร่มพระบารมี ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์” ระหว่างวันที่ ๑๙ – ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ บริเวณท้องสนามหลวง เพื่อให้ปวงชนชาวไทยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร์และชาติบ้านเมืองมาตลอดทั้ง ๙ รัชกาล โดยในวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ นายปรีชา กันธิยะ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม พร้อมคณะผู้บริหารกระทรวงวัฒนธรรมและวัฒนธรรมจังหวัด ๗๖ จังหวัด ร่วมกันทำพิธีถวายสักการะบวงสรวงน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในการนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดเกล้าฯ ให้นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรีเป็นผู้แทนพระองค์เป็นประธานพิธีเปิดงาน “ใต้ร่มพระบารมี ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์”

การแสดงสาธิตงานประณีตศิลป์ของสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร

ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์

ภายในงานมีกิจกรรมสำคัญมากมาย ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรมและความบันเทิงต่างๆ รอบบริเวณท้องสนามหลวง ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ – ๒๒.๐๐ นาฬิกา ตลอดทั้ง ๓ วัน อาทิ กิจกรรมเสวนาวิชาการ “โหมโรงฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๓๒ ปี” การฉายภาพยนตร์ “เพลินกรุง” การจัดริ้วขบวนธงชาติไทยและวัฒนธรรม ๙ ยุค ๙ รัชกาล การสาธิตการปั้นรูปเหมือนและเขียนภาพจิตรกรรม การสาธิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการนวดแผนไทย การไหว้ครูมวยไทย การแสดงนิทรรศการว่าว การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมร่วมเฉลิมฉลองจาก ๔ ประเทศ คือ จีน อินเดีย อินโดนีเซียและเกาหลีใต้ ในชื่อชุดว่า “การแสดงนานาชาติสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์” การแสดงโขนชุดใหญ่ การแสดงแสงเงาชุด “ใต้ร่มพระบารมีจักรีวงศ์” การแสดงมหกรรมกลองชุด “เกริกก้องฟ้า ปวงประชาเปรมปรีดิ์” การแสดงละครนอกเรื่อง “แก้วหน้าม้า” (ตอนถวายลูก) การแสดงศิลปะเพื่อเยาวชน ๔ ภาค คอนเสิร์ตเดอะสตาร์ คนไทยขั้นเทพคอนเสิร์ต วงดนตรีลูกทุ่งชิงช้าสวรรค์ ลิเกคณะไชยามิตรชัย การประกวดกุลสตรีศรีรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นทูตวัฒนธรรมทำหน้าที่

สักการะพระพุทธสิหิงค์ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

วิทยากรนำชมวังหน้าพระลานและอาคารกรมศิลปากร

ถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมกันนี้ยังจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางบกและทางน้ำ ที่สำคัญภายในงานยังมีการจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม “ของดีบ้านฉัน” ทั้ง ๗๖ จังหวัด จากโครงการวัฒนธรรม ๔ ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง และใต้ ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้แก่ลูกหลานทั้งสิ้น

ตลอดระยะเวลา ๒๓๒ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ปวงชนชาวไทยได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขสืบมา ภายใต้พระบารมีของพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ทุกรัชกาลที่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้วยความวิริยอุตสาหะอย่างยิ่งแก่แผ่นดิน ตลอดจนทรงทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอเนกประการ ควรที่อนุชนรุ่นหลังจะสำนึกรักและมั่นคงต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์พร้อมทั้งร่วมใจกันพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนสืบไป ◈

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพาณิชย์, ๒๕๒๕.

ชัย เรืองศิลป์. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. ๒๓๒๕ – ๒๔๕๓ ด้านเศรษฐกิจ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒.

_____. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. ๒๓๒๕ – ๒๔๕๓ ด้านสังคม**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด กิตติวรรณ, ๒๕๒๙.

ทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๒.

พระหลักเมือง. กรุงเทพฯ : องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๕.

เสถียร ศุภโสภณ. **ประวัติศาสตร์ไทย ฉบับพัฒนาการ**. พระนคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๑.

ตามรอยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่พุทไธสง บุรีรัมย์

ดร. ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์ *

บทคัดย่อ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมัยรัชกาลที่ ๕ เสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลอีสาน เสด็จออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๙ พ.ศ. ๒๔๔๙ ไปมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร มณฑลอีสาน ขากลับเสด็จมายังมณฑลนครราชสีมา ทรงหยุดพักที่เมืองไผทสงฆ์ เสด็จต่อไปเมืองพิมาย เสด็จกลับกรุงเทพฯ จากเมืองนครราชสีมา วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๐ รวมเวลาที่เสด็จ ๕๖ วัน ทรงบันทึกเกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ที่ถือว่าสำคัญต่อชาติบ้านเมือเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งเมืองพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ สมควรที่อนุชนรุ่นหลังเดินตามรอยพระบาทให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบให้เข้าใจลึกซึ้งต่อไป

พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช หรือพระพุทธเจ้าหลวงแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ คือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน ทรงปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินที่ใช้กันมาถึง ๔๐๐ ปี ตั้งแต่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ(พ.ศ. ๑๙๙๑ - พ.ศ. ๒๐๓๑) แห่งกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยของพระองค์ ต่อมาในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกการปฏิรูปนี้ว่า “พลิกแผ่นดิน” หรือ “Revolution” ทั้งการบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อให้เป็น “การมั่นคงในการที่เป็นเอกราชของกรุงสยามเป็นความศุขแก่ราษฎรทั้งปวงสืบต่อไป” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปฏิรูปครั้งนี้ ทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยให้ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย นอกจากจะทรงว่าราชการจากกรุงเทพมหานครแล้ว ยังทรงเดินทางไปตรวจราชการที่หัวเมือง นอกจากการตรวจราชการดูแลทุกข์สุขของราษฎรแล้ว ยังสนพระทัยด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรม ตัวอย่างการเสด็จตรวจราชการมีดังต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จ**ไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็จ** (อีสาน) เสด็จออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๙ พ.ศ.๒๔๔๙ ไปมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร เมืองชนบท เมืองขอนแก่น เมืองกุมภวาปี เมืองอุดรธานี เมืองหนองคาย เมืองโพนพิสัย เมืองไชยบุรี และท่าอุเทน เมืองนครพนม เมืองกุสุมาลย์ มณฑลเมืองสกลนคร พระธาตุพนม เมืองมุกดาหาร มณฑลอีสาน เมืองยโสธร เมืองเสลภูมิ เมืองร้อยเอ็ด เมืองมหาสารคาม เมืองพยัคฆภูมิพิสัย ขากลับเสด็จมายัง มณฑลนครราชสีมา ทรงหยุดพักที่เมืองไผทสงฆ์ เสด็จต่อไปยังบ้านกระเบื้องนอก เมืองพิมาย เมืองนครราชสีมา เสด็จกลับกรุงเทพฯ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๐ รวมเวลา ๕๖ วัน

---

* ข้าราชการบำนาญ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร อุปนายกคนที่ ๓ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

หอสมุดดำรงราชานุภาพ บริเวณวังวรดิศ ถนนหลานหลวง

นอกจากทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในด้านการบริหารการปกครองแล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพยังทรงมีบทบาทในเรื่องการดำเนินงานหอสมุดแห่งชาติตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็น “กรรมสัมปาทิก”หรือ“กรรมการ”หอพระสมุดวชิรญาณ ทรงเป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณและสภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร จวบจนวาระแห่งการเป็นหอสมุดสำหรับพระนครสิ้นสุดลง (ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “หอสมุดแห่งชาติ” ต่อมาเป็น “กอง” สังกัดกรมศิลปากร เปิดบริการที่อาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่ที่ท่าวาสุกรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เมื่อ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๙) อนึ่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล พระธิดา ทรงมอบมรดกหนังสือและต้นฉบับหนังสือส่วนพระองค์สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพรวมทั้งเครื่องใช้ส่วนพระองค์หลายรายการให้เป็นสมบัติของชาติ รัฐบาลจึงจัดสร้างอาคารหอสมุดดำรงราชานุภาพใกล้ตึกถาวรวัตถุสถานที่ตั้งของหอสมุดแห่งชาติ ถนนหน้าพระธาตุ เพื่อเก็บรักษาและให้บริการความรู้ที่เกี่ยวข้อง ต่อมากรมศิลปากรได้ย้ายหอสมุดดำรงราชานุภาพไปตั้งอยู่ในส่วนของวังหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล บริเวณวังวรดิศ ถนนหลานหลวง กรุงเทพมหานคร และเปิดให้บริการจนถึงปัจจุบัน

ครั้งสมัยรัชกาลที่ ๗ ในขณะที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระชนมายุ ๖๗ พรรษา มิได้ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยแล้ว หากแต่ทรงเป็นนายกราชบัณฑิตยสภาก็ยังได้เสด็จไปตรวจโบราณวัตถุสถานในมณฑลนครราชสีมาและอุบลราชธานี ได้ทอดพระเนตรปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทบ้านระแงง อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาท (สระกำแพงใหญ่) อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ปราสาทพระวิหารและโบราณวัตถุสถานในจังหวัดอุบลราชธานี การเสด็จไปตรวจราชการที่ต่างๆทั่วพระราชอาณาจักรนั้นยังได้ทรงสำรวจ ให้ถ่ายภาพสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทรงบันทึกศึกษานิพนธ์งานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่มีความสำคัญยิ่ง จนอนุชนรุ่นหลังถวายพระสมญานามแด่พระองค์ว่า “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทย” ท้ายที่สุดวงการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังถวายพระสมญานามแด่พระองค์ว่า “พระบิดาแห่งการเดินทางท่องเที่ยวของไทย” อีกด้วย

เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็จ (อีสาน) พ.ศ. ๒๔๔๙ ทรงบันทึกไว้ตอนกล่าวถึงเมืองพุทไธสง ว่า

*“**กลับมณฑลนครราชสิมา** วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ เวลาย่ำรุ่ง ออกจากที่พักแรมบ้านหัวช้าง บ้านขามเลียน บ้านหมากหุ่ง สองข้างทางที่มาเปนทุ่ง ที่ใกล้ๆทางใหญ่มีแต่หญ้าแห้งที่ลึกเข้าไปจึงมีนา แลเห็นทิวไม้ห่างออกไป เวลาเช้า ๒ โมงถึงที่พักร้อนห้วยพังชู ระยะทาง ๓๘๓ เส้น กินเข้าเช้าแล้วเวลาเช้า ๓ โมงขึ้นระแทะข้ามห้วยพังชูซึ่งเป็นเขตรเมืองพยัคฆภูมิ มณฑลอิสาณกับเมืองผะไทสงฆ์ มณฑลนครราชสิมาต่อกัน มาทางเขตรบ้านหัวขวาและทุ่งบ้านหัวแรด ถึงเมืองผะไธสงฆ์เวลาเช้า ๔โมง ระยะทาง ๑๗๐ เส้น รวมระยะทางวันนี้ ๕๕๓ เส้น พระนครภักดีศรีนครานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองบุรีรัมย์ (พระนครภักดี กระจ่าง สิงห์เสนี พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นพระยาประเสริฐสุนทราไสยผู้ว่าราชการจังหวัดเลย) หลวงเสนาสงคราม (คด) นายอำเภอผะไทสงฆ์ หลวงวิศาลสฤษดิกรนายอำเภอเมืองรัตนบุรี ขุนสรรพกิจโกศล (ปาน สกุนตนาค) นายอำเภอนางรอง ขุนประสิทธบรรณาการ นายอำเภอประโคนไชย มาคอยรับ แลนายโยโกตา นายอิสิดาชาวญี่ปุ่นซึ่งมาตั้งโรงเลี้ยงไหมที่เมืองบุรีรัมย์ (ตั้งอยู่ที่เมืองผะไทสงฆ์-ผู้เขียน) ก็มาหา*

เมืองผะไทสงฆ์ *เวลาบ่าย ๔ โมงเที่ยวดูภูมิลำเนา เมืองผะไทสงฆ์เป็นเมืองโบราณ มีเนินดินเป็นกำแพงแลมีคูสองชั้น จำนวนพลเมืองรวม ๒๒,๘๐๐ การทำมาหาเลี้ยงชีพมีการทำนา ทำไร่ผักไร่ยาสูบ จับสัตว์น้ำพอเลี้ยงกันเอง แลมีการทำไหมแลหุงเกลือจำหน่ายขายไปที่อื่นๆ บ้าง บ้านราษฎรหมู่หนึ่งๆ มีรั้วไม้จริงบ้างไม้ไผ่บ้างเป็นเขตรหมู่บ้าน ในเขตอำเภอได้ความว่ามีกู่ ๓ แห่ง คือที่ตำบลหินตั้งมีกู่สวนแตงเป็นปรางค์ศิลากว้างยาว ๕ วา สูงแต่พื้นดินขึ้นไป ๗ วา ระยะทางจากเมือง ๔๙๐ เส้นกับที่บ้านฤาษี มีกุฏิฤาษีเป็นศิลากว้างประมาณ ๑๑ วา สูงแต่พื้นดินขึ้นไป ๔ ศอก ระยะทางจากเมือง ๖๐๐ เส้น กับมีกู่ที่บ้านดู่เป็นศิลากว้างประมาณ ๑๐ วา สูงจากพื้นดินขึ้นไป ๔ ศอก ระยะทางจากเมือง ๔๐๐ เส้น*

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ เวลาย่ำรุ่ง หม่อมเจ้านิสากร หลวงเถกิงรณกาจ ขุนภักดีรณชิต ซึ่งมาส่งจากมณฑลอิสาณลากลับไป ออกจากที่พักเมืองผะไทสงฆ์มาตามหนทางทุ่งใหญ่ ถึงบ้านบุ่งเบาที่พักร้อนเวลาเช้าโมงหนึ่งกับ ๒๐ นาที ระยะทาง ๒๕๐ เส้น แล้วแยกไปทางตำบลวังปลัดลำน้ำมูล ซึ่งเป็นที่มีพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ของเก่าอยู่ในลำน้ำมักงมอยู่ได้เนืองๆ ตอนที่เรียกวังปลัดไปจากบ้านบุ่งเบาระยะทาง ๑๕๐ เส้น วิธีงมนั้นมีคนถือแหลนลงเรือเอาแหลนสักไปในน้ำ แหลนกระทบของแขงก็ลงงมบางทีก็ได้พระพุทธรูปของโบราณ พิเคราะห์ดูที่บนตลิ่งริมน้ำซึ่งเป็นที่งมพระนี้มีพื้นดินสูงเปนเนินพอคะเนได้ว่าจะเปนที่มีเจดีฐานอันใดมาแต่เดิมแล้วน้ำกัดพังลงไปจึงมีพระพุทธรูปที่งมได้ในลำน้ำตรงนั้นพระพุทธรูปงมได้ที่วังปลัดเปนพระพุทธรูปช่างขอมโบราณในสมัยเดียวกันทั้งนั้น เป็นพระยืนแสดงธรรมจักร พระหัตถ์ ๑ บ้าง ๒ พระหัตถ์บ้าง เปนพระนั่งสมาธิบ้าง พอเวลาสายประมาณ ๔ โมงเศษกลับมาทางบ้านบุ่งเบาลงทางใหญ่ข้ามลำสะแทก (สะแทด - ผู้เขียน) เขตเมืองผะไธสงฆ์และเมืองพิมายต่อกัน เปนทุ่งระนามต่อจากทุ่งที่เดินมาแล้วเปนทุ่งใหญ่อันเดียวกัน เวลาน่าน้ำๆท่วม เมื่อถึงฤดูแล้งอย่างเวลานี้มีแต่กอหญ้า หนทางเปนดินแตกระแหงเดินลำบากแลร้อนจัด ต่อเมื่อจวนถึงที่พักจึงเห็นหมู่บ้านกระเบื้องนอก ถึงที่พักแรมบ้านกระเบื้องนอกเวลาเช้า ๕ โมง ๑๐ นาที ระยะทาง ๙๐ เส้น มีหนองใหญ่อยู่น่าที่พักรวมระยะทางวันนี้ ๔๙๒ เส้น”

เมืองพุทไธสงโบราณ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวถึงเมืองนี้ไว้อย่างชัดเจน มองเห็นภาพพจน์ประกอบกับสภาพจริงของปัจจุบัน แม้จะเปลี่ยนแปลงไปมากแต่ก็ยังมีร่องรอยของความเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ นักโบราณคดีมีความเห็นว่าพุทไธสงโบราณเป็นเมืองที่เก่าแก่มาก

อาจเป็นบ้านเมืองรุ่นแรกร่วมสมัยกับบ้านเมืองมากกว่า ๒๐๐ แห่ง ที่เกิดมีขึ้นหลังจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังที่พบบริเวณอีสานใต้หรือลุ่มน้ำมูล ลุ่มน้ำชี หรืออย่างน้อยก็เป็นเมืองในอารยธรรมมอญสมัยทวารวดีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖ หรือประมาณ ๑,๓๐๐ ปีมาแล้ว เนื่องจากผังเมืองมีลักษณะกลม จึงอาจเก่ากว่าเมืองในอารยธรรมเขมรที่มักมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม แผนผังเมืองพุทไธสงมีลักษณะกลมด้านใต้และด้านเหนือยาวกว่าด้านตะวันออก ส่วนด้านตะวันตกยังก่อสร้างไม่แล้วเสร็จ กลางเมืองเป็นเนินดินสูงมีคูน้ำคันดินล้อมรอบเกือบจะครบทุกด้านยกเว้นด้านตะวันตก คูน้ำเป็นสองชั้นลึกประมาณ ๓ – ๕ เมตร ระหว่างกลางเป็นกำแพงดินสูง (คนพื้นเมืองเรียกว่าคู) ที่ดั้งเดิมสูงกว่า ๑๐ เมตร เคยมีเศษกระเบื้องดินเผากระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณเมือง เมืองโบราณนี้คงความเป็นบ้านเมืองที่

สันคันดินกำแพงเมืองพุทไธสงเก่าถูกขุดถากให้เตี้ยลงมาก

ท้องนาของเมืองพุทไธสงตะวันออก-มะเฟือง

สำคัญระยะเวลาหนึ่งแต่ร้างไปเป็นระยะเวลายาวนานพอควร เพราะเหตุใดไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด หลังจากนั้นจึงเกิดบ้านเมืองใหม่ขึ้น ทั้งนี้มีหลักฐานในหนังสือประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓ (ประชุมพงศาวดารภาค ๓ และภาค ๔ ตอนต้น พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๖ องค์การค้าของคุรุสภา) ตอน **พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน** สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว. ปฐม คเนจร) เรียบเรียงโดยกล่าวถึงบ้านเมืองที่รัชกาลที่ ๑ ทรงสร้าง มีชื่อ **บ้านหมากเฟืองเมืองพุดไทยสง** *ว่า* ***“ลุศักราช ๑๑๖๑ ปีมะเมีย เอกศก (พ.ศ. ๒๓๔๑) เพี้ยศรีปาก เพี้ยเหล็กสะท้อน เพี้ยไกรสร เสนาเมืองสุวรรณภูมิคบคิดกันเกลี้ยกล่อมผู้คนเข้าเป็นพวกพ้องได้ตัวสองร้อยคนเศษ แยกออกจากเมืองสุวรรณภูมิไปสมัครขึ้นอยู่กับเจ้าพระยานครราชสีมาฯ มีบอกมายังกรุงเทพฯ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เพี้ยศรีปากเป็นพระเสนาสงครามเจ้าเมือง*** *ยกบ้านหมากเฟืองบ้านหนองหัวแรดซึ่งอยู่ริมเมืองพุดไทยสงเก่าเป็นเมืองพุดไทยสง* ***ขึ้นกับเมืองนครราชสีมา (มณฑลนครราชสีมา) โปรดเกล้าฯ ให้เมืองสุวรรณภูมิปันเขตแขวงให้ ตั้งแต่ฟากลำพังชูทางตะวันตกไปถึงลำสะแอก เป็นเขตแดนเมืองพุดไทยสง”***

เมืองพุทไธสงค่อยๆ เจริญสืบเนื่องต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กระทั่งในปี ๒๔๓๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดให้รวมเมืองในหัวเมืองลาวฝ่ายกลางหลายแห่ง รวมทั้งเมืองที่นามเดิมว่า **หมากเฟืองหัวแรด** คือ **เมืองผะไทสงฆ์ (พุทไธสง)** ขึ้นต่อนครราชสีมา

ถึง ร.ศ. ๑๑๖ พ.ศ. ๒๔๔๑ ในเวลาที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงการบริหารบ้านเมือง กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์บริหารราชการที่หัวเมืองอีสาน ทรงให้รวมเมืองโบราณ ๔ เมือง คือ เมืองพุทไธสง เมืองนางรอง เมืองตะลุง (ประโคนชัย) และเมืองชุมพลบุรี (ต่อมาย้ายไปขึ้นกับจังหวัดสุรินทร์) กับเมืองแปะ (ชื่อเดิมของบุรีรัมย์) ขึ้นเป็นเมืองบุรีรัมย์

ที่ตั้ง เมืองพุทไธสงโบราณหรือเทศบาลตำบลพุทไธสง อำเภอพุทไธสงปัจจุบันตั้งอยู่ด้านเหนือของตัวเมืองบุรีรัมย์ ห่างจากตัวเมืองบุรีรัมย์ ๖๙ กิโลเมตร โดยข้ามลำน้ำมูลไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ห่างจากเมืองนครราชสีมาไปทางตะวันออกค่อนไปทางเหนือเล็กน้อย ๑๓๐ กิโลเมตร ห่างจากเมืองขอนแก่นไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ๑๔๒ กิโลเมตร ผ่านอุดรธานีไปหนองคายอีสานเหนือริมฝั่งโขง ๓๐๐ กิโลเมตร ผ่านยโสธร อำนาจเจริญไปอำเภอเขมราฐริมฝั่งโขงด้านอุบลราชธานีหรือมุกดาหารริมฝั่งโขงทางด้านตะวันออกอีกแห่งหนึ่งประมาณ ๒๗๐ กิโลเมตรและ ๓๐๐ กิโลเมตรตามลำดับและยังสามารถเดินทางต่อไปอำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนมได้เช่นเดียวกัน

ลักษณะเมือง เมืองพุทไธสงโบราณมีลักษณะเป็นเนินดินค่อนข้างสูง บริเวณกลางเมืองที่ก่อนหน้านี้มีระดับสูงมากเคยเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านพุทไธสง (โอภาสประชานุกูล) ปัจจุบันได้ปรับพื้นที่ให้ราบลงกลายเป็นตลาดเทศบาลผู้เขียนเคยเห็นหม้อดินเผาบรรจุกระดูกแบบฝังศพสองครั้งตั้งเรียงกันในแนวเหนือใต้ ๗ ใบ และเคยมีหม้อดินเผาฝังศพแบบแคปซูลอยู่ใต้อาคารเรียน บริเวณใกล้เคียงมีฟอสซิลของเมล็ดข้าวสารจำนวนหนึ่งกับก้างปลาปะปนอยู่กับเศษภาชนะดินเผาบริเวณที่ปัจจุบันเป็นด้านตะวันออกของตลาดเทศบาล แสดงว่าเป็นสิ่งของสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่สนามโรงเรียนพุทไธสง (ปัจจุบันคือโรงเรียนอนุบาลพุทไธสง) ผู้เขียนเคยพบภาชนะดินเผารูปร่างแบบเชิงเทียน นอกจากนั้นอาจารย์สวัสดิ์ รักชอบ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านพุทไธสง (โอภาสประชานุกูล) เคยมอบลูกปัดสีส้มแบบทวารวดีจำนวนหนึ่งและภาชนะดินเผาโบราณรูปร่างเป็นหม้อดินเผาขนาดเล็กให้นาย (ดร.) ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์ ขณะที่ศึกษาอยู่ที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ดร. ประจักษ์นำไปให้อาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์คืออาจารย์ (ศาสตราจารย์) ปรีชา กาญจนาคมพิจารณาตรวจสอบ ท่านอาจารย์ปรีชาพิจารณาแล้วแจ้งว่าน่าจะเป็นลูกปัดสมัยทวารวดีและหม้อสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุเหล่านั้น ศาสตราจารย์ปรีชา กาญจนาคมเป็นผู้เก็บรักษาไว้ ท่านผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ เช่น ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี และนักโบราณคดีของกรมศิลปากร ล้วนรับรองว่าเมืองพุทไธสงเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีอายุมากกว่า ๑,๐๐๐ ปี หรือเก่ากว่าถึงยุคก่อน

ประวัติศาสตร์ตอนปลาย หากพิจารณาจากการฝังศพ เครื่องมือเครื่องใช้ที่อาจร่วมสมัยกับยุคเหล็ก การใช้เกลือสินเธาว์ที่ค้นพบในสถานที่แห่งนี้และที่ๆ ไม่ไกลกันนัก อาจถือได้ว่าพุทไธสงคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทุ่งกุลาที่เคยเป็นอาณาจักรเกลือถึง ๒๕๐๐ ปี เมื่อ ๒๐ ปีก่อนคูเมืองเคยตื้นเขินมาก กรมศิลปากรได้ขุดลอกคูเมืองนี้ให้คงสภาพเดิมเป็นอย่างอดีต ปัจจุบันทางอำเภอพุทไธสงและเทศบาลตำบลพุทไธสงยังคงรักษาสภาพคูเมืองเดิมไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

คูน้ำรอบเมืองพุทไธสงด้านตะวันออกเฉียงใต้ (กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ขุดแต่ง)

บนฝั่งคูน้ำด้านตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดอภัยราษฎร์บำรุง

คูเมืองโบราณ เมื่อผู้เขียนเป็นเด็กพบว่ามีน้ำใสไหลเย็นจากคูเมืองด้านตะวันตกของเมืองพุทไธสงลงไปสู่ทุ่งด้านเหนือบ้านมะเฟือง คูเมืองนี้มีทางน้ำไหลต่อเนื่องขึ้นไปบ้านโนนขิงไค (ขิงไค แปลว่า ตะไคร้) ต่อขึ้นไปยัง “บ้านหนองแวง” และ “บ้านหายโศก” ทางน้ำสายนี้น่าจะมีทางเชื่อมต่อกับ “ลำสะแทด” บันทึกของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพให้ชื่อว่า “ลำสะแอก” สาขาของ “สำน้ำมูล” ที่ไหลจาก “ทุ่งสัมฤทธิ์” นครราชสีมามาลงลำน้ำมูลบริเวณบ้านบุ่งเบา พุทไธสง น้ำบางส่วนแล้วไหลลงสู่ที่ต่ำกว่าคือทุ่งตะวันตกของเมืองพุทไธสง ทุ่งเหนือบ้านมะเฟืองตามลำเหมืองไปยัง “หนองบักกิ้น” “หนองบักเกิ้ง” “หนองเหมืองตก” ซึ่งก็คือส่วนหนึ่งของ “ทุ่งกุลาร้องไห้” ลงไปยังสาขาของแม่น้ำมูลที่บ้าน “ส้มกบ” บ้าน “ผือฮี” หรือ “โพธิ์ฮี” ส่วนทิศเหนือของบ้านพุทไธสง คือ “บึงใหญ่” หรือ “บึงสระบัว”แหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของชาวพุทไธสงที่มีทางน้ำไหลรวมลงสู่ทุ่งมะเฟืองต่อลงไปยังแม่น้ำมูลอีกด้วย ห่างจากพุทไธสงไปทางตะวันตกตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๒ ประมาณ ๑ กิโลเมตรก่อนถึงอำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์หรือกิโลศูนย์หรือจุดเริ่มต้นของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๒ ไปยโสธรไปสิ้นสุดที่ริมฝั่งโขงที่จังหวัดมุกดาหารและอำนาจเจริญ เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ ๗๐๐ เมตร เป็นที่ตั้งของปรางค์กู่สวนแตง ลักษณะเป็นปรางค์สร้างด้วยอิฐสามองค์ตั้งอยู่บนฐานสูง ปรางค์องค์กลางน่าจะเป็นที่ประดิษฐานรูปพระนารายณ์เพราะที่หน้าบันของปรางค์นี้เคยเป็นที่ประดิษฐานรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่สวยงามลือลั่น เคยไปอยู่ในความดูแลของพิพิธภัณฑสถานในสหรัฐอเมริกา ซึ่งรัฐบาลไทย

ขอรับและสามารถนำกลับคืนมาได้ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

คำว่า “พุทไธสง” ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ ผู้ทรงคุณวุฒิภาษาเขมรของมหาวิทยาลัยศิลปากรอธิบายแก่ผู้เขียนว่าคำ “พุทไธ”หรือ “ผะไท” น่าจะมาจากคำ “บันทาย” ในภาษาเขมรที่แปลว่า “กำแพง” หรือ “คันดิน” ส่วนคำ “สง” หรือที่เลือนมาเป็น “สงฆ์” น่าจะมาจากคำ “สรอง” หรือ “ซอง” หมายความว่า “สูง”คำว่า “ประทาย” ซึ่งเป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมาที่ตั้งอยู่ใกล้กันกับอำเภอพุทไธสง ก็น่าจะมาจากรากศัพท์ “พุทไธ” หรือ “ผะไท” เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีการกล่าวถึงเมืองปะทายสมันในสมัยพระบาทสมสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกว่าพระองค์พระราชทานนามเจ้าเมืองสุรินทร์ว่าพระสุรินทร์ภักดีศรีปะทายสมัน (ตี) เจ้าเมืองปะทายสมันหรือเมืองสุรินทร์ตั้งเมืองที่บ้านคูปะทายเดิม พระสุรินทร์ภักดีศรีปะทายสมันนี้ถึงแก่กรรมก่อนสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าเสด็จสวรรคตเพียง ๑ ปี นอกจากนั้นยังมีชื่อปราสาทหิน“บันทายฉมา” “บันทายสำเหร่” และชื่อเมือง “บันเตียนเมียนเจย” และ “บันทายมาศ” หรือ “พุธไธมาศ” ในประเทศเขมร

บ้านมะเฟือง มีความเก่าแก่มากกลางหมู่บ้านมีต้น “บักขามโกน” หรือต้นมะขามใหญ่มีรูกลวงที่โคนต้นอายุกว่า ๒๐๐ ปี บริเวณใกล้ต้นมะขามใหญ่มี “ศาลปู่ตา” คือศาลผีปู่ย่าตายายประจำหมู่บ้าน ตาอยู่ – ยายปาน (สาสวน) วัชรเลขะกุล ปู่ถึง (เจือไธสง) วัฒนานุสิทธิ์ พ่อจรูญ - แม่โฉมงาม วัฒนานุสิทธิ์ ญาติๆ ของผู้เขียนและคนแก่คนเฒ่าต่างเล่าเป็นเสียงเดียวกันว่าบริเวณใกล้เคียงกันนี้เดิมคือบ้านเจ้าเมืองพุทไธสงเก่าเป็นสำนักงานเมือง

โคนต้นมะขามขนาดใหญ่ น่าจะมีอายุกว่า ๒๐๐ ปี

ภายในศาลปู่ตา

สระหนองสรวงใกล้ศาลปู่ตา

อนุสาวรีย์พระ (ยา) เสนาสงครามตั้งอยู่ที่บ้านมะเฟืองด้านตะวันออก

ศาลาประจำเมืองที่เจ้าเมืองใช้เป็นสถานที่ประชุมพิจารณาตัดสินคดีความต่างๆ ถัดออกไปเป็นคุกสำหรับขังนักโทษติดกับคุกเป็นสระน้ำรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าเก่าแก่ชื่อ “สระหนองสวง” ที่น่าจะเพี้ยนมาจากคำ “สระหนองสรวง” หรือ “สระหนองสรง” หรือ “สระสรง” หมายถึงสระสำหรับใช้ประกอบพิธีสรงน้ำหรืออาบน้ำตามความเชื่อของคนโบราณ น้ำในบ่อนำไปประกอบพิธีตามความเชื่อใกล้กันเคยมีเตาเผาเหล็กเพื่อทำหอกดาบมีดพร้าอาวุธซึ่งคนโบราณอาจจะเทเศษเหล็กที่ไม่ใช้แล้วลงไปในบ่อน้ำเพราะน้ำในบ่อนี้กร่อยมีฝ้าสนิมลอยให้เห็นเสมอ ชาวบ้านมะเฟืองไม่นิยมนำไปดื่มกิน ด้านตะวันออกของหมู่บ้านเคยมีวัดเก่าแก่ประจำหมู่บ้านเป็นที่เคารพนับถือของชาวมะเฟือง ปัจจุบันประดิษฐานอนุสาวรีย์พระ (ยา) เสนาสงคราม และเป็นสนามกีฬาประจำหมู่บ้าน มีอาคารสำนักงานกลุ่มแม่บ้าน “โอทอป” ประจำหมู่บ้าน ทางตะวันตกเฉียงใต้ของบริเวณวัดมีหนองน้ำโบราณชื่อ “หนองตะเหล็ก” ที่เพี้ยนมาจาก“หนองเตาเหล็ก” ชาวบ้านเคยเห็นเศษเหล็กในบริเวณนี้ ไม่ไกลจากหมู่บ้านออกไปทางตะวันออก คือ “ดอนม่วง” ประมาณ ๑ กิโลเมตรทางตะวันออกเฉียงใต้มี “ดอนน้อย” ที่ตาอยู่ สาสวน (วัชรเลขะกุล) เคยทำเตาต้มเกลือสินเธาว์ มีป่าช้าโบราณชื่อ“ดอนพิมาน”และทางใต้ของหมู่บ้านเป็นหนองน้ำชื่อ“หนองจับ”และ “หนองฮี” หรือ “หนองรี”ด้านตะวันตกของหมู่บ้านคือกำแพงเมืองมีคูน้ำล้อมรอบสองชั้นของเมืองพุทไธสงโบราณที่ฝั่งซ้ายของถนนเป็นเนินหรือโนนชื่อ“โนนสาวเอ้”เป็นจุดแต่งองค์ทรงเครื่องของสาว ๆ จากมะเฟืองหรือบ้านอื่นๆ ด้านตะวันออกก่อนที่จะเข้าเมืองพุทไธสงผ่านคลองคูเมืองน้ำใส ดังได้กล่าวถึงในตอนที่กล่าวถึงเมืองพุทไธสงแล้ว ทิศเหนือของหมู่บ้านมะเฟืองเป็น “วัดหงส์” หรือวัด “พระเจ้าใหญ่” แห่งบ้านศรีษะแรด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ทางตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านมะเฟืองคือ “หนองแสนโคตร” ซึ่งเคยเป็นสถานที่ตั้งพลับพลารับเสด็จสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรและมณฑลร้อยเอ็จ (มณฑลอิสาณ) ร.ศ. ๑๒๕ พ.ศ. ๒๔๔๙ ดังที่กล่าวถึงแล้ว

สภาพบ้านเมืองปัจจุบัน เส้นทางเสด็จฯ ของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจากเมืองพยัคฆภูมิมาพุทไธสงผ่านชายทุ่งและทุ่งใหญ่มีความแห้งแล้ง ต้นหญ้าสูงเป็นพงจนถึงบ้านหมากเฟืองหนองหัวแรด นั่นก็คือเสด็จฯ ผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ที่บัดนี้กลายเป็นทุ่งนาข้าวหอมมะลิที่กว้างใหญ่ เส้นทางจากอำเภอพุทไธสงต่อไปยังบ้านบุ่งเบาก็

กลายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของพุทไธสงเมื่อข้ามลำสะแทดจากบ้านบุ่งเบาไปยังบ้านกระเบื้องนอกเป็นทุ่งนาสมบูรณ์ของอำเภอเมืองยาง จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะคล้ายกับทุ่งนาของบ้านบุ่งเบา อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

วังปลัด สถานที่ๆ ก่อนหน้านี้สามารถเข้าถึงได้จากพุทไธสงเท่านั้น ปัจจุบันเข้าได้หลายทาง สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปทรงศึกษาและทรงกล่าวว่าเคยมีผู้ค้นพบพระพุทธรูปและเชื่อว่ามีพระพุทธรูปองค์ใหญ่จมน้ำริมฝั่งแม่น้ำมูลและสาขานั้น ปัจจุบันเป็นชื่อหมู่บ้านและชื่อวัดในตำบลบ้านแพ อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ใกล้เคียงกันเป็นที่ตั้งของสาขามูลนิธิวัดสวนแก้วของพระราชธรรมนิเทศหรือพระอาจารย์พยอม กัลยาโณ แยกจากถนนสาย ๒๐๗๔ พุทไธสง ถึง บุรีรัมย์ ถัดจากวัดสวนแก้วไปเล็กน้อยเป็นทางเข้าสู่โรงเรียนหมู่บ้าน และวัดชื่อวังปลัดมีเนื้อที่กว้างปานกลางไปสุดที่ฝั่งแม่น้ำมูล ในช่วงทีลำน้ำโค้งไปมาเหมือนรูปแอก ถัดจากจุดนั้นไปทางตะวันตกเป็นพื้นที่ของอำเภอเมืองยางจังหวัดนครราชสีมา ส่วนหนึ่งของอำเภอพิมายในอดีต วัดนี้ถือว่าเป็นจุดหนึ่งที่มีความสำคัญมากเพราะสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงบันทึกไว้ว่าเป็นที่ๆ อาจเป็นเมืองโบราณเคยมีวัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ริมน้ำแล้วถูกน้ำกัดเซาะพังลงไปจนพระพุทธรูปองค์ใหญ่ยังจมอยู่ในน้ำ (ปัจจุบันห่างจากวัดไปทางใต้ประมาณ ๑๐๐ เมตร) และกล่าวกันว่าเคยมีผู้พบพระพุทธรูปหลายองค์ในบริเวณนั้น มีพระพุทธรูปขนาดเล็กแบบทวารวดีองค์หนึ่ง ที่ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ที่มักอ้างถึงกันเสมอ

ปัจจุบันมีรูปถ่ายอยู่ในอุโบสถและศาลาของวัด นอกจากนั้นที่พระระเบียงด้านใต้ของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม มีรูปพระพุทธรูปหล่อจำลองระบุว่าหล่อขยายจากพระพุทธรูปพบที่วังปลัด จังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันวัดวังปลัดนี้มีพระอธิการณัฐพลชัย ฉนฺทธมฺโม เป็นเจ้าอาวาส มีพระลูกวัด ๗ รูป ช่วงเดือนเมษายนมีการบวชเณรภาคฤดูร้อนที่น่าสนใจมากแต่ทางวัดยังค่อนข้างขาดแคลนและเสนาสนะก็ยังไม่เรียบร้อยต้องปรับปรุงอีกมาก

ภาพถ่านซ้ำพระพุทธรูปสำริดขนาดเล็กแบบทวารวดี ที่ระบุว่าได้จากวังปลัด ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ถ่ายภาพจากพระอุโบสถ วัดวังปลัด

บริเวณใกล้วัดวังปลัดที่เชื่อกันว่ามีพระพุทธรูปขนาดใหญ่จมน้ำอยู่

แม้ว่าสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมิได้เสด็จฯ ตัวเมืองบุรีรัมย์ อย่างไรก็ตามท่านเสด็จไปทางตอนเหนือของจังหวัดที่เมืองพุทไธสงดังได้กล่าวถึงแล้ว นอกจากนั้นท่านยังเสด็จไปตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด ตามกำหนดการระบุว่าวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๔๗๒ เสด็จจากกรุงเทพฯ ไปนครราชสีมา พิมาย ไทรงาม วันที่ ๒๕ มกราคม เสด็จจากพิมายโดยรถยนต์ ประทับรถไฟที่สถานีจักราช ขบวนเวลา ๐๘.๔๕ น. ไปอำเภอนางรอง

เสด็จลงรถไฟที่สถานีลำปลายมาศราวเวลา ๑๐.๑๖ น. แล้วเสด็จรถยนต์ต่อไปอำเภอนางรอง วันที่ ๒๖ มกราคม เสด็จไปเขาพนมรุ้งเมืองต่ำ จากนั้นประทับรถไฟไปศรีษะเกษ ขุขันธ์ เขาพระวิหาร เสด็จต่อไปอุบลราชธานี วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ เสด็จจากอุบลราชธานีกลับโคราช วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๑ เสด็จจากโคราช กลับกรุงเทพฯ รวมวันเสด็จ ๑๗ วัน

บุรีรัมย์ปัจจุบัน ขณะนี้บุรีรัมย์เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในเวลาที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จฯ ไปทรงตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ. ๑๒๕ พ.ศ. ๒๔๔๙ นั้น ที่พุทไธสงนายอำเภอผะไทสงฆ์มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวง เช่นเดียวกับเจ้าเมืองชุมพลบุรี เมืองพยัคฆภูมิขณะที่เจ้าเมืองประโคนชัย นางรอง มีบรรดาศักดิ์เป็นขุน ผู้ว่าราชการเมืองบุรีรัมย์มีบรรดาศักดิ์เป็นพระและทั้งจังหวัดบุรีรัมย์มีเพียงไม่กี่อำเภอ บัดนี้มีอำเภอเพิ่มมากขึ้น คือ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอสตึก อำเภอคูเมือง อำเภอบ้านด่าน อำเภอแคนดง อำเภอห้วยราช อำเภอพลับพลาชัย อำเภอลำปลายมาศ อำเภอหนองหงส์ อำเภอละหานทราย อำเภอกระสัง อำเภอบ้านกรวด อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอโนนดินแดง อำเภอหนองกี่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอชำนิ นอกจากเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ที่แบ่งออกเป็น ๓ เทศบาลแล้ว มีเทศบาลขนาดใหญ่ คือ เทศบาลเมืองนางรอง เทศบาลตำบลสตึก เทศบาลตำบลประโคนชัย ตลอดจนเทศบาลตำบลลำปลายมาศมีขนาดใหญ่กว่าเทศบาลพุทไธสง ในขณะที่ตัวเมืองบุรีรัมย์นั้น ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงมาก มีอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะที่ทรงเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกำลังเสด็จเข้าสู่เมืองบุรีรัมย์ เทศบาลได้ขุดแต่งคูเมืองโบราณหรือ “ละลม” ให้สวยงามมีตึกรามร้านค้า บ้านเรือนมากขึ้น มีศาลากลางจังหวัดสวยงามใหญ่โต สนามกีฬาไอโมบายที่โด่งดัง กำลังจะมีสนามแข่งรถระดับนานาชาติ มีสวนดอกไม้ และสวนสนุกเพลาเพลิน ศูนย์การค้าใหญ่โต โรงแรมทันสมัย ร้านอาหารอร่อย มีอุทยานแห่งชาติที่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกโลกทางธรรมชาติ ภูเขาไฟดับสนิทแล้ว สวนผลไม้อย่างสวนทุเรียน มังคุด เงาะ ลำไย สวนยางพารา ส่วนปราสาทพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัยและโบราณสถานอื่นๆ กรมศิลปากรได้ขุดแต่งบูรณะแล้วอย่างสวยงาม การขุดลอกบารายหรือสระน้ำใหญ่ใกล้ปราสาทเมืองต่ำก็ดำเนินการแล้วอย่างสวยสงบงดงาม บุรีรัมย์เมืองที่ในอดีตถูกกล่าวว่าต้อง “ตำน้ำกิน” กลายเป็นสถานที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นจังหวัดท่องเที่ยวระดับประเทศจังหวัดหนึ่งมีเมืองเก่าหลายแห่งรวมทั้งพุทไธสง หากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่และเสด็จมาทรงเยือนก็อาจจะทรงแปลกพระทัยในความเปลี่ยนแปลงของจังหวัดบุรีรัมย์อย่างแน่นอน ◈

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ตำนานโบราณวัตถุสถานของกรมศิลปากร.** กรุงเทพฯ : ส.การพิมพ์, ๒๕๐๐.

----------. **รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาค ๒ พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๐๔.** พระนคร : ศิวพร, ๒๕๑๐.

----------, สำนักโบราณคดี**. แผนที่ทางโบราณคดีจังหวัดบุรีรัมย์**. กรุงเทพฯ : กรมฯ, ๒๕๓๒.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯกรมพระยา. **ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเทียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธศาสนสังคหะ แลหอสมุดสำหรับพระนคร** . ม.ป.ท. , ม.ป.พ. , ๒๕๑๒.

----------. **เที่ยวที่ต่างๆ ภาค ๔ ว่าด้วยเที่ยวมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรและมณฑลร้อยเอ็จ** . พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖.

เติม วิภาคย์พจนกิจ. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๓๐.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมภาคอีสาน Northeastern Thai Literature FL 476**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

บริบาลบุรีภัณฑ์, ขุน. **จดหมายเหตุการณ์เสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑลนครราชสีมาของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ.๒๔๗๒**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดา, ๒๕๓๑.

ประจักษ์ วัฒนานุสิทธิ์. **ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อจรูญ วัฒนานุสิทธิ์ ณ เมรุวัดมณีจันทร์ ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ วันจันทร์ที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗.** บุรีรัมย์ : พุทไธสงการพิมพ์, ๒๕๕๗.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓ (ประชุมพงศาวดารภาค ๓ และภาค ๔ ตอนต้นพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์) . กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในความทรงจำแห่งโลก. กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติในโอกาส ๑๐๐ ปีแห่งการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๕๔.

แม้นมาส ชวลิต. **ประวัติหอสมุดแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๐๙.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน แฉหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย.** กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๓.

สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดรอีสาน ร.ศ. ๑๒๕ พ.ศ. ๒๔๔๙. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จฯดำรงราชานุภาพและหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดา, ๒๕๓๘.

สุจิตต์ วงเทศ บรรณาธิการ. **ทุ่งกุลา “อาณาจักรเกลือ” ๒,๕๐๐ปี จากยุคแรกเริ่มล้าหลังถึงยุคมั่งคั่ง ข้าวหอม.** กรุงเทพ : พิฆเณศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์, ๒๕๔๖.

Prachark Wattananusit. **Art and culture in southern part of Northeastern Thailand**. Ph.D Thesis. Bodh Gaya : Magadh University, 1992.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : สภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร

อาทิพร ผาจันดา *

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร

เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เวียนมาบรรจบครบวาระอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ควรที่คนไทยทุกคนจะน้อมรำลึกถึงพระกรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการ ยังผลให้ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องพระองค์เป็นบุคคลสำคัญของโลก นับเป็นคนไทยบุคคลแรกที่ได้รับการสดุดีพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคมโลก

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ – ๒๔๑๑) กับเจ้าจอมมารดาซุ่ม ประสูติเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

* นักอักษรศาสตร์ปฏิบัติการ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

พ.ศ. ๒๔๒๙ ทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ ถึง พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยและเลื่อนพระอิสริยยศเป็นกรมหลวงฯ ใน พ.ศ. ๒๔๔๒

ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๔ เลื่อนพระอิสริยยศเป็นกรมพระฯ ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นกรรมการตรวจกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกรรมการสภาการคลังแล้วเป็นเสนาบดีกระทรวงมุรธาธรและนายพลเอก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นอภิรัฐมนตรีและเป็นนายกราชบัณฑิตยสภาเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๙ และเลื่อนพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๘ เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ทรงเป็นต้นราชสกุล ดิศกุล

กล่าวได้ว่าสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระปรีชาสามารถและรอบรู้ในสรรพวิชาการทั้งปวง ทรงประกอบพระกรณียกิจน้อยใหญ่อันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความจงรักภักดีจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่ราชการสำคัญมาตลอดทั้งสามรัชกาล

เฉพาะพระอัจฉริยภาพในด้านอักษรศาสตร์นั้น ทรงเป็นปราชญ์และพหูสูตอย่างแท้จริง สะท้อนให้เห็นจากพระนิพนธ์ จำนวนกว่า ๑,๐๕๐ เรื่อง ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีต่างๆ ฯลฯ จนได้รับการยกย่องเป็น

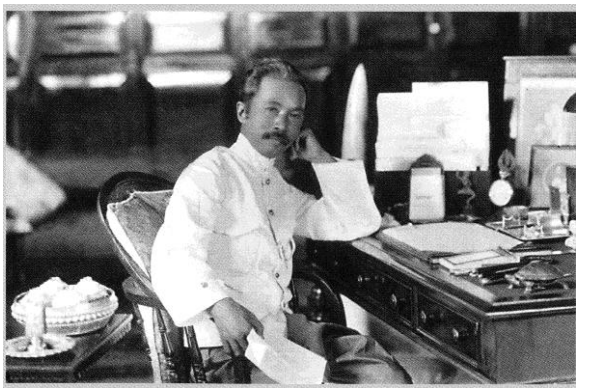

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับการทรงงานด้านอักษรศาสตร์

“พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย” ด้วยทรงค้นคว้าและตรวจสอบข้อมูลโดยคำนึงถึงวิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ แม้กระนั้นก็ดีทรงมีพระทัยกว้างให้คนอื่นๆ สามารถแก้ไขงานของพระองค์ได้ หากมีข้อมูลหรือหลักฐานที่ถูกต้อง

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงเป็นผู้ที่มีบทบาทและความสำคัญยิ่งต่อกิจการหอพระสมุดฯ ให้เจริญก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ สะท้อนให้เห็นจากพระนิพนธ์เรื่อง **ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเฑียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธสาสนสังคหะ แลหอสมุดสำหรับพระนคร** ซึ่งมีเนื้อหาที่ทรงชี้แจงถึงประวัติความเป็นมาและวิธีการดำเนินงานของหอพระสมุดฯ โดยจัดระบบระเบียบหอพระสมุดฯ ให้เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้บริการ ในการนี้พระองค์ยังได้ทรงวางรากฐานการเสาะแสวงหาหนังสือ โดยทรงสอนเจ้าหน้าที่หอพระสมุดฯ เรียนรู้ถึงวิธีการค้นคว้าหาหนังสือเพิ่มเติม ปรากฏความใน **นิทานโบราณคดี** ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ หน้า ๑๖๙ เรื่อง หนังสือหอหลวง ความว่า

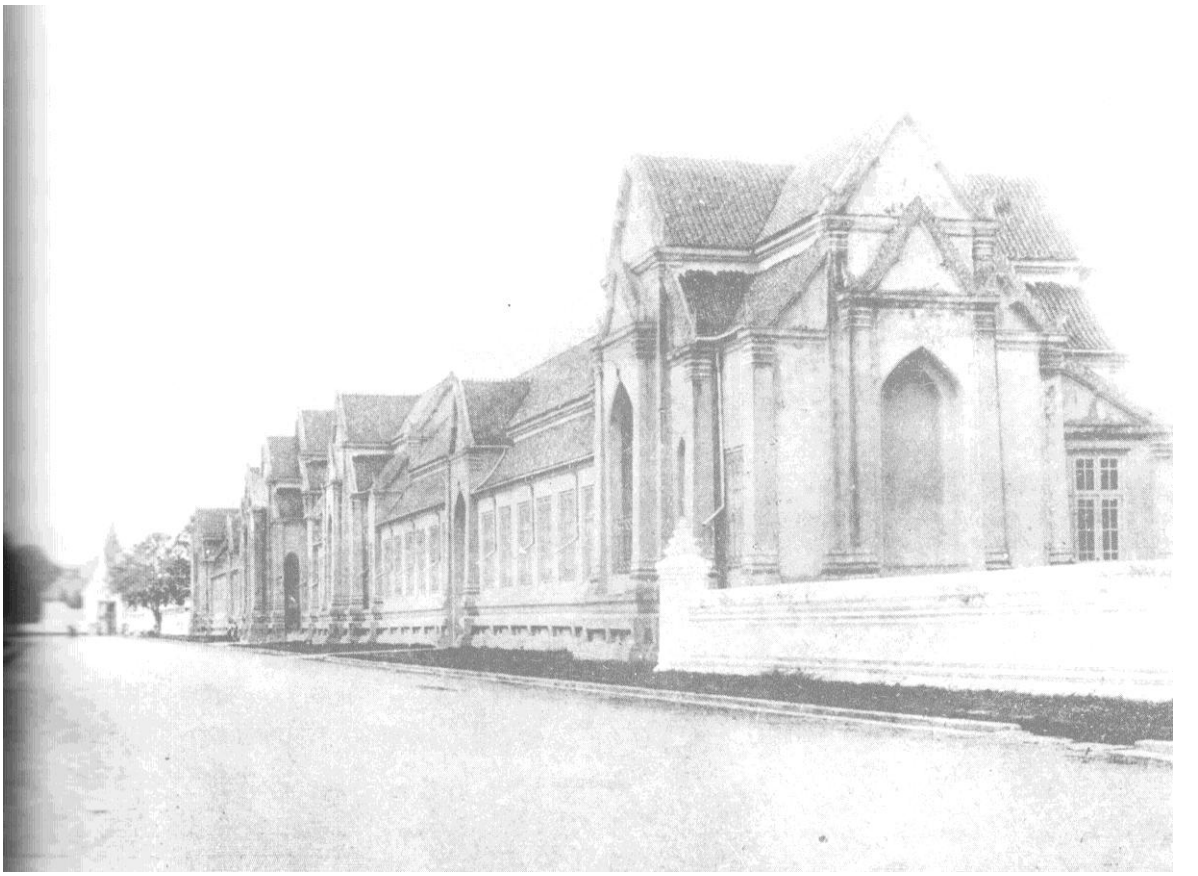

อาคารถาวรวัตถุ ที่ตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร

...วิธีที่ฉันหาหนังสือนั้น เมื่อรู้ว่าแหล่งหนังสือมีอยู่ที่ไหน ฉันเองก็ไปเองหรือไปบอกเจ้าของหนังสือให้ทราบพระราชประสงค์ ซึ่งทรงตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร และขอดูหนังสือที่เขามีอยู่ ถ้าพบหนังสือเรื่องใดซึ่งยังไม่มีในหอพระสมุด ก็ขอหนังสือนั้น เจ้าของจะถวายก็ได้ จะขายก็ได้ หรือเพียงอนุญาตให้คัดสำเนาเรื่องนั้นมาก็ได้ตามใจ..การหาหนังสือฉบับเขียนซึ่งมีอยู่หลายแห่ง ไม่ยากเหมือนหาหนังสือ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในพื้นเมือง เพราะรู้ไม่ได้ว่าหนังสือจะมีอยู่ที่ไหนบ้าง..ฉันจึงคิดวิธีอย่างหนึ่งด้วยขอแรงพวกพนักงานในหอพระสมุดฯ ให้ช่วยกันเที่ยวหาในเวลาว่างราชการ ไปพบหนังสือเรื่องดีมีที่ไหนก็ให้ขอซื้อเอามา หรือถ้าไม่แน่ใจก็ชวนให้เจ้าของเอามาให้ฉันดูก่อน บอกแต่ว่าถ้าเป็นหนังสือดี ฉันจะซื้อด้วยราคาตามสมควร หาโดยกระบวนนี้ บางทีได้หนังสืออย่างแปลกประหลาด..

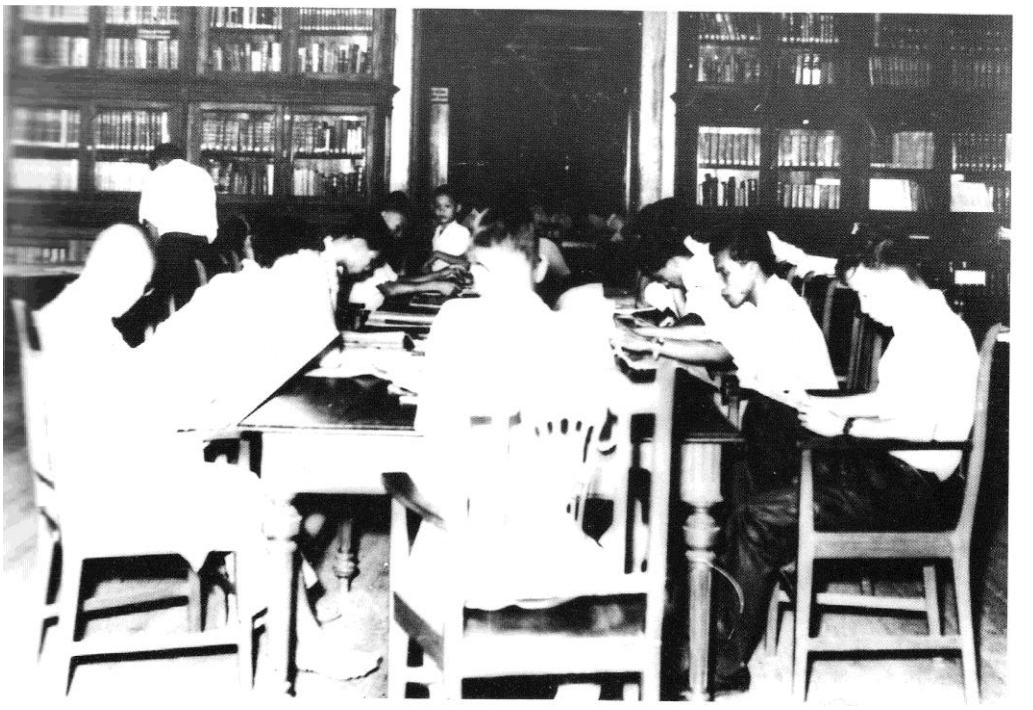

ห้องอ่านหนังสือในหอพระสมุดสำหรับพระนคร พ.ศ. ๒๔๖๕

หนังสือที่หอพระสมุดฯ จัดพิมพ์

จากพระดำริวิธีการแสวงหาหนังสือของพระองค์ ยังผลให้หอพระสมุดฯ มีหนังสือเพิ่มอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ หนังสือพระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งเป็นที่รู้จักและมีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์นั้น พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ์) ไปพบต้นฉบับในขณะที่ชาวบ้านกำลังจะนำไปเผาไฟ จึงนำมาถวายสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เอกสารประวัติศาสตร์เรื่องนี้นับเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการตรวจสอบศักราชได้อย่างถูกต้องแม่นยำกว่าฉบับอื่น ๆ

พ.ศ. ๒๔๗๒ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จฯ ไปหอสมุดของรัฐบาลที่ประเทศอังกฤษและเยอรมนีตามลำดับ เพื่อศึกษาค้นคว้าหนังสือสมุดไทยและคัดสำเนาฉบับที่ไม่ปรากฏความในหอพระสมุดฯ แสดงให้เห็นถึงความวิริยอุตสาหะและความตั้งพระทัยมั่นของพระองค์ที่จะทำให้หอพระสมุดฯ มีความเจริญก้าวหน้าในการบริการแก่ประชาชน

ในฐานะสภานายกหอพระสมุดฯ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสนับสนุนการพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ขยายออกไปในวงกว้าง โดยรักษาต้นฉบับเก่าเพื่อเป็นการสืบอายุหนังสือไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา มีพระดำริให้หอพระสมุดฯ จัดพิมพ์หนังสือขึ้นเองและสนับสนุนให้ผู้อื่นเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์หนังสือในวาระต่างๆ โดยหอพระสมุดฯ จะอำนวยความสะดวกพิจารณาคัดเลือกหนังสือให้เหมาะสมกับเจ้าภาพและโอกาสของงานที่จะพิมพ์ ทั้งงานมงคลและอวมงคล พร้อมทั้งทรงพระนิพนธ์คำนำเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าภาพด้วย นอกจากนี้ยังโปรดให้โรงพิมพ์มาขออนุญาตพิมพ์หนังสือเพื่อจัดจำหน่ายได้ โดยมีค่าตอบแทนเป็นหนังสือที่เรียกว่า “ค่าภาคหอ” เป็นจำนวนร้อยละยี่สิบของหนังสือที่พิมพ์ โดยเหตุนี้หอพระสมุดฯ จึงมีหนังสือบริการประชาชนจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ

สมเด็จฯ กรมพระยาดำราชานุภาพมีพระกรุณาธิคุณต่อกิจการของหอพระสมุดสำหรับพระนครอย่างหาที่สุดมิได้ ทรงเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ ทั้งการวางระเบียบแบบแผนในกิจการงานด้านต่างๆ ของหอพระสมุดฯ อย่างรอบด้านจนเกิดผลสัมฤทธิ์โดยลำดับ นับได้ว่าทรงเป็นผู้บุกเบิกและมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานงานหอพระสมุดฯ ซึ่งต่อมามีฐานะเป็นหอสมุดแห่งชาติในปัจจุบัน ◈

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ประวัติหอสมุดแห่งชาติ.** พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๐๙.

_____.**ราชสกุลวงศ์**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๕๔.

_____. **สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : พระนิพนธ์**. ม.ป.พ. : ม.ป.ท. , ๒๕๑๒.

_____. **สังคมไทยสมัยรัชกาลที่ ๕**. ม.ป.พ. : ม.ป.ท. , ๒๕๓๙.

_____.**หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร.** ม.ป.พ. : ม.ป.ท. , ๒๕๔๐.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. **ตำนานหอพระสมุด หอพระมณเฑียรธรรม หอวชิรญาณ หอพุทธสาสนสังคหะ แลหอสมุดสำหรับพระนคร**. ม.ป.พ. : ม.ป.ท. : ๒๕๑๒.

_____. **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : ไทยควอลิตี้บุ๊ค (2006), ๒๕๕๖.

ปาฐกถาเรื่อง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และพระประวัติลูกเล่า. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ชีวิตและผลงานสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.** พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕.

การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี : บริบทของหอสมุดแห่งชาติ

ปัทมาภรณ์ ธรรมทัต *

บทนำ

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทด้านการปฏิบัติงานในองค์กรต่างๆ และได้มีการวิพากษ์กันถึงผลกระทบของเทคโนโลยีในเรื่องช่องว่างของการรับรู้สารสนเทศที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา ซึ่งนำไปสู่การแบ่งแยกกลุ่มประชากรที่แตกต่างและขาดความเสมอภาคหรือไม่เท่าเทียมกันทางด้านการรับรู้สารสนเทศ อย่างไรก็ตามการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและการสื่อสาร หรือ ICTS ได้เน้นความซับซ้อนที่สัมพันธ์กับความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเกิดขึ้นกับประเทศที่ได้รับการพัฒนาแล้วมากกว่าที่จะเกิดขึ้นกับประเทศที่กำลังพัฒนา ความไม่เทียมกันทางเทคโนโลยีนี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตเท่านั้น แต่รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในทุกๆ รูปแบบ

จากการรับรู้ในเรื่องดังกล่าวทำให้เกิดศัพท์ใหม่ที่เรียกว่า **ความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยี** หรือ **Digital Divided** ที่อธิบายความหมายได้มากกว่าคำว่า ช่องว่างของการรับรู้สารสนเทศ ดังนั้นคำว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยีจึงได้กลายมาเป็นวลีที่อธิบายถึงการสูญเสียโอกาสของบุคคลที่ไม่สามารถเลือกหรือใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละวัน ไม่สามารถตัดสินใจหรือไม่สามารถที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งสาเหตุหลักๆ อาจเกิดจากการขาดโครงสร้างสาธารณูปโภคด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี การไม่มีผู้ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีอย่างเพียงพอ อีกทั้งการขาดทักษะที่จำเป็นทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยีจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของระดับการศึกษาระหว่างชนชั้นและมีความแตกต่างกันในเชื้อชาติที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังที่ Singh (2004) ได้กล่าวว่าเป็นช่องว่างของปัญหาระหว่างผู้ใช้และผู้ที่ไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

จากงานวิจัยและพัฒนาทางด้านห้องสมุดพบว่า ห้องสมุดมิได้ลงทุนเพียงด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้นแต่ต้องลงทุนในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบดิจิทัลอีกด้วย อย่างไรก็ตามในประเทศที่กำลังพัฒนาได้ขาดการลงทุนในด้านการศึกษาวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยีนี้ ทำให้เรื่องนี้ยังคงเป็นปัญหาของสังคมต่อไป ดังนั้นหอสมุดแห่งชาติของแต่ละประเทศที่ทำหน้าที่ในการให้บริการสารสนเทศแก่บุคคลทุกเชื้อชาติ ทุกอาชีพโดยไม่จำกัดเพศและวัย ต้องทำหน้าที่ในการส่งผ่านสารสนเทศและมีบทบาทในการลดช่องว่างและก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำทางด้านเทคโนโลยีของประชาชนไปให้ได้

ความหมายของความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี

ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี หรือ Digital Divided ได้รับการกล่าวขานถึงมาระยะหนึ่งแล้ว โดย Larry Irving ซึ่งเป็นอดีตผู้ช่วยเลขานุการขององค์กรการพาณิชย์ด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม

* ผู้ช่วยผู้อำนวยการหลักสูตร M.S.IT. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีเป็นช่องว่างในด้านการเข้าถึงบริการสารสนเทศระหว่างผู้ที่มีศักยภาพในการซื้อคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์เพื่อตอบสนองความต้องการในการเข้าถึงเทคโนโลยี ในขณะที่ผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถจัดหามาได้ (Dragulanescu, 2002) และ The American Library Association ได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากสภาพภูมิศาสตร์ สถานะทางเศรษฐกิจ เพศและความสามารถทางกายภาพในด้านการเข้าถึงสารสนเทศผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและด้านทักษะ ความรู้ รวมทั้งความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอื่นๆ อีกด้วย (ALA, 2002) จากความหมายที่กำหนดโดย ALA นี้ได้เน้นถึงประเด็นเรื่องของความแตกต่างที่ไม่เท่าเทียมกันของประชากรทั้งในส่วนที่เป็นกลุ่มและส่วนที่เป็นบุคคลของแต่ละประเทศ ทั้งในระดับสังคมและระดับชาติ

นอกจากนั้นในกลุ่มประเทศยุโรปได้ให้ความสนใจกับเรื่องนี้เป็นอย่างมากและเน้นที่เรื่องของการมีและไม่มีในประเด็นต่าง ๆ คือ

๑. ปัญหาทางเทคนิค (Technical) ในหลายประเทศไม่ได้เป็นเจ้าของโครงสร้างพื้นฐานที่จะนำมาสนับสนุนเทคโนโลยีสารสนเทศ จากปัญหานี้ทำให้เกิดการจำกัดขอบเขตของการเข้าถึงคอมพิวเตอร์และการใช้สื่อมัลติมีเดียต่าง ๆ

๒. เพศ (Gender) เพศชายมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากกว่าเพศหญิง

๓. การเมืองและสังคม (Political) ในบางประเทศประชาชนไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงสารสนเทศ เนื่องจากมีการจำกัดขอบเขตและควบคุมการไหลเวียนของสารสนเทศ

๔. การตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-Decision) บางกรณีมีกลุ่มบุคคลที่ไม่ชอบหรือเกลียดเทคโนโลยี (technophobes) และไม่ประสงค์จะใช้ในขณะที่มีศักยภาพในการเข้าถึงเทคโนโลยีได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

๕. การใช้ภาษา (Linguistic) ส่วนมากแหล่งสารสนเทศขนาดใหญ่เป็นภาษาอังกฤษแต่มีผู้ใช้บางกลุ่มที่ไม่สามารถอ่านภาษาอังกฤษได้

๖. การรู้สารสนเทศ (Literacy) ถึงแม้ว่าจะมีผู้ใช้บางกลุ่มสามารถอ่านภาษาได้และมีทักษะในการรู้สารสนเทศพอสมควรแต่มีขอบเขตจำกัดในการใช้อินเทอร์เน็ต

ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีจึงเชื่อมโยงกับเรื่องของช่องว่างระหว่างชนชาติที่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา อีกทั้งสัมพันธ์กับเรื่องความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันในแต่ละประเทศแต่ละชุมชน เช่น บุคคลบางกลุ่มที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาทางการใช้ภาษาหรือบางกลุ่มอาจเป็นความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ รายได้และความผันแปรทางด้านสภาพแวดล้อมอื่นๆ (Naughton, 2001 ; Paul, 2002 ; Worcman, 2002)

UNDP (1999) ได้สรุปความหมายของความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีว่าเป็นการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตที่ดำเนินการไปควบคู่กับการพัฒนาสังคมของประเทศ เรื่องของเพศระหว่างชายและหญิง เรื่องระหว่างความรวยและความจน ความมีอายุกับความอ่อนเยาว์ ความเป็นอยู่ในเมืองและในชนบท

ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี จึงขึ้นอยู่กับประเด็นของการขาดโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยี งบประมาณที่ใช้ในการเข้าถึงสารสนเทศที่มีราคาแพง การมีนโยบายของระบบสารสนเทศที่ไม่ชัดเจน อุปสรรคในการจัดหาระบบเครือข่ายโทรคมนาคมและการให้บริการและการขาดการ

สร้างเนื้อหา (contents) ของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อเป็นการลดปัญหาทางด้านความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีนี้ ทุกประเทศจึงต้องมีการจัดเตรียมระบบที่สอดคล้องกับประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น

บทบาทหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ

ในประเทศที่กำลังพัฒนารัฐบาลจะให้ความสนใจในเรื่องของความต้องการพื้นฐานของประชากรเป็นหลัก เช่น อาหาร น้ำ สุขภาพ การขนส่งและอื่นๆ แต่จะให้ความสำคัญน้อยกับเรื่องของการพัฒนาห้องสมุด ห้องสมุดจึงประสบกับภาวะที่ขาดแคลนทั้งในเรื่องงบประมาณที่ส่งผลต่อการขาดแคลนด้านเทคโนโลยี การฝึกอบรมบุคลากร เป็นต้น ในส่วนของห้องสมุดจะได้รับผลกระทบเช่นกัน เช่น ปัญหาทางสังคมหรือจำนวนของผู้ที่ไม่รู้สารสนเทศ ดังนั้นในการพัฒนาระดับการรู้สารสนเทศของประชาชน การใช้ห้องสมุดและการให้บริการสารสนเทศได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการรู้สารสนเทศ ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นที่จะทำให้ประชากรได้พัฒนามาเป็นผู้ใช้สารสนเทศที่ดีด้วย สืบเนื่องจากการขาดแคลนทางด้านเทคโนโลยีและการฝึกอบรมบุคลากรนั้นเป็นผลมาจากปัญหาการขาดแคลนงบประมาณที่จะมาสนับสนุนให้ห้องสมุดได้มีระบบห้องสมุดอัตโนมัติที่ทันสมัยหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้เป็นห้องสมุดดิจิทัลในอนาคต ดังนั้นห้องสมุดจึงต้องพัฒนาบทบาทในด้านให้บริการ

ปัจจุบันมีหอสมุดแห่งชาติที่ทำหน้าที่ให้บริการสารสนเทศในประเทศต่างๆ มากกว่าหนึ่งร้อยแห่งทั่วโลก ซึ่ง UNESCO ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติไว้ใน Guidelines for legislation for National Library Services (1991) คือเป็นสถาบันที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการรวบรวมสารสนเทศที่ผลิตขึ้นในประเทศ บริหารจัดการบรรณานุกรมแห่งชาติ อนุรักษ์เอกสารที่เป็นมรดกของชาติทุกรูปแบบ นอกจากนั้นต้องทำหน้าที่ในการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีระบบสารสนเทศ ประสานงานกับห้องสมุดทั่วประเทศในการจัดกิจกรรม เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนระดับนานาชาติและเป็นผู้นำของห้องสมุดทุกประเภทในแต่ละประเทศของตนเอง

จากบทบาทหน้าที่ถูกกำหนดไว้เบื้องต้นทำให้หอสมุดแห่งชาติมีส่วนเชื่อมโยงกับเรื่องของการได้รับสิ่งพิมพ์ตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ (legal deposit) รวมทั้งการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นเอกสารเฉพาะด้านที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ หอสมุดแห่งชาติได้ถูกกำหนดให้มีบทบาทที่แตกต่างกันเป็น ๓ รูปแบบ คือ

๑. หอสมุดแห่งชาติที่ก่อตั้งมาเป็นเวลานาน เช่น ในแถบประเทศยุโรป มีบทบาทในการให้บริการสารสนเทศที่เป็นมรดกของชาติ การบริหารจัดการและการอนุรักษ์มวลทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นเอกสารเก่าแก่เป็นเอกสารหายากและมีคุณค่ามาก หอสมุดแห่งชาติในรูปแบบนี้ทำหน้าที่ให้บริการแก่นักวิชาการและนักวิจัย

๒. หอสมุดแห่งชาติที่ก่อตั้งในศตวรรษที่ ๑๙ และ ๒๐ เช่น หอสมุดแห่งชาติประเทศเวเนซูเอลา อัฟริกาใต้ ประเทศไทย เป็นต้น หอสมุดแห่งชาติที่ก่อตั้งขึ้นในศตวรรษนี้ได้เริ่มต้นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องต่าง ๆ ของชาติ เช่น บรรณานุกรมแห่งชาติ สหบรรณานุกรมแห่งชาติ โครงสร้างของการยืมระหว่างห้องสมุด ทั้งนี้เพื่อนำมาสนับสนุนการทำงานด้านการบริหารจัดการห้องสมุดและสถาบันบริการสารสนเทศของชาติ

๓. หอสมุดแห่งชาติที่ก่อตั้งในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศนามิเบีย ปาปัวนิวกินี

เป็นต้น ซึ่งในกลุ่มประเทศเหล่านี้จะเรียกหอสมุดแห่งชาติว่า National Library Service โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บริการประชาชนทั่วไปผ่านระบบเครือข่ายของห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประเภทอื่น ๆ (ห้องสมุดในโรงพยาบาล หรือ ห้องสมุดของทัณฑสถาน)

นอกจากนั้น UNESCO ได้นำเสนอบทบาทที่แตกต่างกันไว้ในคู่มือเล่มดังกล่าว โดยสรุปประเด็นสำคัญของการนำเสนอบทบาทไว้ ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านมรดกของชาติ (Heritage) กลุ่มลูกค้า คือ นักวิชาการ นักค้นคว้าวิจัย กลยุทธ์ของประเด็นนี้ คือ การรวบรวมมรดกของชาติให้เป็น collections ขนาดใหญ่

๒. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) กลุ่มลูกค้า คือ ห้องสมุดอื่นๆ กลยุทธ์ของประเด็นนี้ คือ การเป็นผู้นำด้านห้องสมุดของชาติ

๓. ด้านการให้บริการของชาติ (National Service) กลุ่มลูกค้า คือ ประชาชนทั่วไป กลยุทธ์ของประเด็นนี้ คือ การบริการสารสนเทศส่งถึงบ้าน (Delivery) ให้แก่ผู้ใช้

จากบทบาทที่เป็นเอกลักษณ์นี้ส่งผลให้หอสมุดแห่งชาติมีการพัฒนาบทบาทเพื่อรองรับการเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยการกำหนดนโยบายในการสนับสนุนเรื่องทักษะการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) โดยเฉพาะเรื่องทักษะการรู้สารสนเทศด้านการใช้คอมพิวเตอร์ นโยบายนี้ต้องสอดคล้องกับเรื่องการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดดิจิทัลเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศต่างๆ โดยไม่มีอุปสรรค หอสมุดแห่งชาติต้องให้ความช่วยเหลือและเป็นผู้สนับสนุนให้ประชาชนที่ไม่มีโอกาสในการเข้าถึงสารสนเทศ โดยทำงานร่วมกับองค์กรที่รับผิดชอบเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศหรือ ICTS เพื่อให้ประชาชนหรือสมาชิกสามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ และทำให้ประชาชนลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีลงได้

8Cs เศรษฐมิติของความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี

ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษ ๒ คำ คือ Digital และ Divide ซึ่งหมายถึงช่องว่างของสารสนเทศที่เกิดขึ้น คำว่า Divide มีนัยสำคัญที่อธิบายถึงขอบเขตที่จำกัด ส่วนคำว่า Digital เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาเพื่อลดช่องว่างในการใช้ด้านเทคโนโลยีให้น้อยลง ซึ่งในแวดวงวิชาการได้มีการกล่าวถึงมิติที่หลากหลายของความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีในประเด็นของฮาร์ดแวร์ โครงสร้างทางเทคนิคและการเชื่อมต่อระบบที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติจึงต้องกล่าวถึงแนวคิดหลากมิติของความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี ซึ่ง Rao (2002) ได้ให้แนวคิดที่เรียกว่า 8Cs ของระบบอินเทอร์เน็ตที่ประสบความสำเร็จ โดยแบ่งการนำเสนอแบบหมวดหมู่ของเศรษฐมิติด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ๘ ประเด็น ดังนี้

๑. การเชื่อมต่อ (Connectivity) เช่น การเข้าถึงเครื่องคอมพิวเตอร์ การเชื่อมต่อด้วยสายโทรศัพท์ การเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ต

๒. เนื้อหา (Content) เช่น จำนวนของเว็บไซต์ที่เผยแพร่ในประเทศ เนื้อหาสารสนเทศท้องถิ่นหรือภาษาท้องถิ่นที่ใช้ในเนื้อหานั้นๆ

๓. ชุมชน (Community) เช่น กลุ่มของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ

๔. การพาณิชย์ (Commerce) เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๕. สมรรถภาพหรือความสามารถ (Capacity) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

การควบคุมระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาข้อกฎหมายบนโลกไซเบอร์ (Cyberlaw)

๖.วัฒนธรรม (Culture) เกี่ยวข้องกับทัศนคติของรัฐบาลที่มีต่อการสื่อสารโทรคมนาคม ความทันสมัยของระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการตัดสินใจของหน่วยงานราชการ องค์กรธุรกิจ

๗. ความร่วมมือ (Corporation) เน้นในเรื่องความร่วมมือระหว่างรัฐบาล องค์กรภาคเอกชน สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการให้บริการประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

๘. การลงทุน (Capital) เน้นเรื่องของบรรยากาศในการลงทุนด้านอินเทอร์เน็ตแบบยั่งยืน

นอกจากแนวคิดเศรษฐมิติ 8Cs ของ Rao แล้ว ได้มีนักวิชาการที่ศึกษาในเรื่องมิติที่หลากหลายของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีอีกหลายแนวคิดในประเด็นเรื่องข้อจำกัดพื้นฐาน ขอบเขต และผลกระทบที่เกิดขึ้นและปรากฏอยู่ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของการศึกษานั้นๆ สรุปได้เป็น ๙ ประเด็น ดังนี้ (Bridges, 2002; Chandra, 2002; Kagan, 2002; Paul, 2002; Worcman, 2002)

๑. การเชื่อมต่อ (Connectivity) ในประเด็นนี้มิได้หมายถึงการเชื่อมต่อเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารเท่านั้นแต่รวมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอุปกรณ์เชื่อมต่อและซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานจริง ทั้งนี้เพื่อให้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศใช้ประโยชน์ได้จริงและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ปราศจากความร้อน ความชื้นและฝุ่นละออง การเชื่อมต่อนี้ต้องมีศักยภาพสูงและทำให้ผู้คนในทุกระดับสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ อีกทั้งมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมในแต่ละชุมชน

๒.สมรรถภาพหรือความสามารถ (Capacity) เน้นในเรื่องการจัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรในสายวิชาชีพไอทีเพื่อให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในการลงโปรแกรมและดูแลบำรุงรักษาฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์และระบบเครือข่าย นอกจากนั้นผู้ปฏิบัติงานในวิชาชีพสารสนเทศต้องมีทักษะในการอธิบาย การบริหารจัดการ การสร้างแรงจูงใจและการฝึกอบรมให้แก่ผู้ใช้อีกด้วย

๓. เนื้อหา (Content) เนื้อหาที่ให้บริการต้องเหมาะสมกับชุมชนทุกประเภททั้งในประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศที่พัฒนาแล้วและเนื้อหาต้องใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อนและมีการนำเสนอเนื้อหาอย่างมีคุณภาพ

๔. ชุมชน (Community) ผู้ใช้ในชุมชนขึ้นอยู่กับระดับของการรู้สารสนเทศและระดับการศึกษา ผู้ใช้ต้องสามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศโดยไม่มีข้อจำกัด ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ คนด้อยโอกาสในสังคม คนพิการ รวมทั้งผู้มีรายได้น้อยและไม่มีศักยภาพในการจัดหาระบบคอมพิเตอร์มาเป็นของตนเอง

๕. งบประมาณ (Finance) ต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อลงทุนระบบโครงสร้างพื้นฐานและระบบปฏิบัติการ ระบบสารสนเทศที่มีความเสถียรและยั่งยืน มีกระบวนการในการดูแลรักษาระบบอย่างต่อเนื่อง เช่น การ upgrade ระบบใหม่ การจัดหาโปรแกรมลิขสิทธิ์

๖. สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ (Business Environment) รวมไปถึงวัฒนธรรมทางธุรกิจ การพัฒนาด้านต่าง ๆ

๗. สภาพแวดล้อมทางด้านกฎหมาย (Legal Environment) เนื้อหาในข้อกฎหมายที่มีผลต่อการสื่อสารโทรคมนาคม การเซ็นเซอร์ การดูแลทรัพย์สินทางปัญญา การพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์

การไหลเวียนของระบบเงินตราต่างประเทศ การนำเข้าเทคโนโลยีและการแข่งขันทางด้านการค้า

๘. กรอบนโยบายการทำงาน (Policy Framework) กำหนดกรอบนโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ นโยบายด้านการศึกษาด้านสังคมและความรู้ รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายโอนข้อมูล การพัฒนาชุมชน วัฒนธรรม ภาษา การรู้สารสนเทศและห้องสมุด

๙. กรอบจริยธรรม (Ethical Framework) ประเด็นในด้านอำนาจอธิปไตยกับสารสนเทศ สื่อและผู้มีอิทธิพล วัฒนธรรม ประโยชน์ของพลังงานด้านเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนแนวคิดด้านการตลาด ความเป็นประชาธิปไตยและความหลากหลายทางความคิด

จากแนวคิดของ Rao และนักวิชาการท่านอื่นๆ ในเรื่องมิติที่หลากหลายของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีพบว่า มีประเด็นที่สอดคล้องกันหลายหัวข้อทั้งในส่วนของการเชื่อมต่อ เนื้อหาชุมชน สมรรถภาพหรือความสามารถ งบประมาณ ส่วนหัวข้อที่มีความเห็นแตกต่างกันคือด้านวัฒนธรรม การพาณิชย์ ความร่วมมือสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและกฎหมาย การกำหนดกรอบนโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและกรอบด้านจริยธรรมที่กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงเทคโนโลยีและให้ผู้ใช้บริการเข้าใจในแนวทางตามสิทธิของตนเอง

บทบาทของหอสมุดแห่งชาติกับการลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงเทคโนโลยี

การที่หอสมุดแห่งชาติจะเข้ามามีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงเทคโนโลยีได้นั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การให้บริการเบื้องต้น (โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีหรือการให้บริการประเภทต่างๆ) แหล่งสารสนเทศต่างๆที่เชื่อมโยงกัน การกำหนดตำแหน่งและบทบาทในด้านระบบของห้องสมุดและการให้บริการสารสนเทศ เป็นต้น

ดังนั้น บทบาทที่เป็นไปได้ที่หอสมุดแห่งชาติจะดำเนินการลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีลงได้นั้นจะเชื่อมโยงกับเศรษฐมิติด้านเทคโนโลยี ๙ ด้าน ตามที่นักวิชาการได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

๑. การเชื่อมต่อ (Connectivity) ในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นหอสมุดแห่งชาติจะมีแหล่งในการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคมและจัดหาระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อให้บริการการเข้าถึงสารสนเทศให้แก่ประชาชนมากกว่าการจัดหาด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ซึ่งเรื่องนี้เป็นหน้าที่ในการจัดการของหน่วยงานหรือองค์กรขนาดใหญ่ เช่น กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือองค์กรด้านการศึกษาและองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการระดับท้องถิ่น หอสมุดแห่งชาติในประเทศที่ได้รับการพัฒนาแล้วนั้นจะไม่ต้องการเรื่องดังกล่าวมากนัก

ดังนั้นบทบาทของหอสมุดแห่งชาติในบริบทของการให้บริการสารสนเทศจึงต้องการเรื่องของการได้รับการสนับสนุนด้านเทคนิคเพื่อเป็นส่วนส่งเสริมในเรื่องของระบบปฏิบัติการและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้ระบบหอสมุดแห่งชาติต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำในเรื่องมาตรฐานและเน้นในเรื่องของการจัดหาซอฟต์แวร์ที่เหมาะสม หรือในบางกรณีหอสมุดแห่งชาติต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาซอฟต์แวร์รูปแบบต่างๆ เช่น ระบบบรรณานุกรมเครือข่ายเพื่อการแบ่งปันสารสนเทศ เป็นต้น

๒. สมรรถนะหรือความสามารถ (Capacity) ส่วนมากหอสมุดแห่งชาติในประเทศที่กำลังพัฒนา

จะประสบปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ในสายวิชาชีพไอทีที่มีระยะเวลาปฏิบัติงานสั้นและขาดประสบการณ์ในงานด้านไอที อย่างไรก็ตามหอสมุดแห่งชาติมีศักยภาพในการจัดหาแหล่งสารสนเทศเพื่อให้บริการด้านการวิจัยและพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น เช่น การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์และการอนุรักษ์เอกสารดิจิทัล เป็นต้น จากศักยภาพเหล่านี้หอสมุดแห่งชาติสามารถสร้างโอกาสในการฝึกอบรมและช่วยในการสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ได้อีกด้วย

๓. เนื้อหา (Content) สิ่งหนึ่งที่หอสมุดแห่งชาติต้องสร้างเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น คือ การสร้างเนื้อหาสารสนเทศเพื่อเผยแพร่บนเว็บซึ่งแนวทางที่เป็นพื้นฐาน คือ การเผยแพร่ระบบสืบค้นออนไลน์สาธารณะ (OPAC) ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นอกจากนั้นควรมีการจัดทำเนื้อหารูปแบบเต็มแบบดิจิทัลโดยเน้นการจัดทำจากเอกสารที่เป็นมรดกของชาติ เช่น เอกสารจดหมายเหตุ เอกสารต้นฉบับลายมือเขียนด้านประวัติศาสตร์ที่สำคัญ แผนที่ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น โดยหอสมุดแห่งชาติทั่วไปได้กำหนดนโยบายในการจัดการเอกสารดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล ตัวอย่างที่เป็นที่รู้จักกันดีของของโครงการนี้ คือ The American Memory Project of the United States Library of Congress ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำเอกสารประวัติศาสตร์อเมริกันให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลเป็นจำนวนมากกว่า ๗ ล้านรายการ (Library of Congress, 2003) หอสมุดแห่งชาติบางแห่งได้นำเสนอเอกสารดิจิทัลที่จัดทำแล้ว ให้สามารถสืบค้นได้บนเวิลด์ไวด์เว็บหรือที่เรียกว่านิทรรศการเสมือน (Virtual Exhibitions)

อีกบทบาทหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติ คือ การจัดหาช่องทางในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศดิจิทัลในประเทศของตนเอง หากมีการประเมินการคัดเลือกและการนำเสนอสารสนเทศอย่างรวดเร็วและมีการเข้าถึงอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การสร้างห้องสมุดเสมือน (Virtual Library) นั่นเอง (Jackson, 2002) ในโลกของการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการเพิ่มพูนเนื้อหาสารสนเทศดิจิทัลและเผยแพร่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรม แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีข้อจำกัดด้านสารสนเทศนั้น ต้องมีการพิจารณาคัดเลือกเอกสารที่จะนำมาจัดทำสารสนเทศดิจิทัล โดยเน้นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม มรดกของชาติที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างชาติและหลักสูตรทางด้านการเรียนการสอน เอกสารราชการและข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่สำคัญ

หอสมุดแห่งชาติต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์เอกสาร ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้อื่นๆที่สำคัญ อย่างไรก็ตามหอสมุดแห่งชาติไม่ควรเพิกเฉยต่อเอกสารที่ถูกผลิตขึ้นมาเป็นดิจิทัลเรียบร้อยแล้ว แต่จะต้องรวบรวมไว้และสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ใช้ได้ทราบว่าเอกสารเหล่านี้จะไม่สูญหายไปจากระบบอินเทอร์เน็ตและต้องปรากฏอยู่ตามเว็บไซต์ต่างๆ ซึ่งเว็บไซต์เป็นส่วนสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายด้านการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย

๔. ชุมชน (Community) หอสมุดแห่งชาติมีความรับผิดชอบในเรื่องของการจัดหาการบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในสังคม ซึ่งในบทบาทของการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี คือ การบริหารจัดการเนื้อหาสารสนเทศให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลและผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ในภาษาที่เป็นของท้องถิ่นนั้นๆ เอกสาร

ดิจิทัลเหล่านี้ต้องอยู่ในรูปแบบที่สามารถให้บริการกับผู้ใช้เฉพาะกลุ่มได้อีกด้วย เช่น คนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม รวมทั้งผู้ที่ไม่มีทักษะในการใช้สารสนเทศหรือผู้ที่ใหม่ต่อการมีทักษะในการใช้สารสนเทศ ในบางประเทศหอสมุดแห่งชาติได้จัดหาการให้บริการห้องสมุดแก่ผู้ใช้ที่เป็นผู้พิการทางสายตาหรือผู้ที่ด้อยโอกาสในการมองเห็น ซึ่งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบใหม่นี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ที่เป็นผู้พิการเหล่านี้มากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อมีกลุ่มผู้ใช้เฉพาะด้านเกิดขึ้น หอสมุดแห่งชาติย่อมต้องลงทุนด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์เฉพาะด้านมากขึ้นเช่นกัน

ในบางประเทศหอสมุดแห่งชาติทำหน้าที่ในการรณรงค์การรู้หนังสือหรือการรู้สารสนเทศอีกด้วย เช่น การรวบรวมมวลทรัพยากรสารสนเทศ การประเมินและการนำเสนอวรรณกรรมใหม่ๆ การพัฒนา การจัดทำโครงการนำร่องด้านการอ่าน การเขียนและการพิมพ์ กิจกรรมเหล่านี้อาจไม่ใช่การลดความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยีโดยตรงแต่กิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมอุดมปัญญา (Knowledge Society)

๕.งบประมาณ (Finance) โดยทั่วไปหอสมุดแห่งชาติจะประสบปัญหาภาวะการขาดแคลนงบประมาณ ในบางกรณีมีหอสมุดแห่งชาติบางแห่งที่มีศักยภาพและมีความเชี่ยวชาญในการสร้างภาวะผู้นำในกลุ่มห้องสมุดภายในประเทศและสามารถจัดเขียนโครงการเพื่อขอเงินบริจาคจากกองทุนต่างๆ ได้ นอกจากนั้นหอสมุดแห่งชาติสามารถสวมบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในด้านการสนับสนุนให้ภาครัฐมอบเงินทุนเพื่อการพัฒนาห้องสมุดและการให้บริการภายในประเทศได้อีกด้วยซึ่งสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับสถานะของบรรณารักษ์ที่ปฏิบัติหน้าที่และความเกี่ยวข้องของหอสมุดแห่งชาติกับหน่วยงานของภาครัฐนั้น ๆ

๖.สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ(Business Environment) หอสมุดแห่งชาติไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกิจ แต่หากมีความต้องการด้านการบริการจากภาคธุรกิจ หอสมุดแห่งชาติก็จะทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจนั้น ๆ

๗. สภาพแวดล้อมทางด้านกฎหมาย (Legal Environment) หอสมุดแห่งชาติทำหน้าที่ในการสนับสนุนและประสานงานให้แก่ห้องสมุดอื่นๆ ภายในประเทศและปรับใช้กฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับห้องสมุดแต่ละแห่ง เช่น กฎหมายด้านภาษีอากร ข้อจำกัดด้านการค้าขาย การสื่อสารโทรคมนาคมและทรัพย์สินทางปัญญา

๘. กรอบนโยบาย (Policy Framework) หอสมุดแห่งชาติต้องมีบทบาทในด้านการเป็นผู้นำในการนำห้องสมุดมืออาชีพในประเทศของตนเองเข้าร่วมกับสังคมอุดมปัญญาระดับชาติ (Knowledge Society) ในหลายๆ ประเทศหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการให้บริการสารสนเทศสาธารณะได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่มาปรับใช้มากยิ่งขึ้น โดยไม่มีบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่ในการให้บริการ เช่น การจัดห้องเล็กๆที่ให้บริการสารสนเทศผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เทเลเซ็นเตอร์ (IDRC 1999) ศูนย์บริการชุมชนอเนกประสงค์ (Multipurpose Community Service Center) (Modjadji, 2001) และหมู่บ้านดิจิทัล (Digital Villages) (Africare, 2002) การเป็นผู้นำเพื่อนำพาห้องสมุดไปสู่รูปแบบดังกล่าวเป็นความพยายามในการสร้างให้ห้องสมุดให้เป็นศูนย์กลางในการสร้างสังคมอุดมปัญญา หอสมุดแห่งชาติจึงต้องเป็นผู้นำเพื่อสร้าง

ความมั่นใจว่าห้องสมุดในประเทศไม่พลาดโอกาสทองในการช่วยเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีให้น้อยลงได้

๙. กรอบจริยธรรม (Ethical Framework) หอสมุดแห่งชาติเป็นผู้นำในการสนับสนุนและหาแนวทางในการป้องกันในเรื่องเสรีภาพในการเข้าถึงสารสนเทศและเสรีภาพในการแสดงออกบนระบบเครือข่าย ดังนั้นในการนำส่งบริการให้ถึงมือของผู้ใช้ การบริหารจัดการโดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรมนุษย์ หอสมุดแห่งชาติจะต้องบริหารจัดการด้วยการประยุกต์ใช้หลักประชาธิปไตยและการรักษาแนวคิดกรอบจริยธรรมให้คงอยู่เพื่อการบริการตามบทบาทหน้าที่อย่างแท้จริง

ดังนั้นบทบาทที่เป็นไปได้ที่หอสมุดแห่งชาติจะดำเนินการลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีลงได้ด้วยการเชื่อมโยงกับเศรษฐมิติด้านเทคโนโลยี ๙ ด้านตามแนวคิดของนักวิชาการจึงเป็นแนวทางของการประยุกต์และการปรับบทบาทของหอสมุดแห่งชาติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

บทสรุป

หอสมุดแห่งชาติเป็นองค์กรที่เหมือนกับสถาบันทั่วไปที่ได้รับผลกระทบในเรื่องความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีในหลายแนวทาง เช่น การขาดแหล่งสารสนเทศหรือการขาดผู้เชี่ยวชาญเพื่อประสานความร่วมมือในทุก ๆ มิติดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่ในบางประเทศหอสมุดแห่งชาติก็มีความแข็งแกร่งและสามารถเสริมสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน อย่างไรก็ตามหอสมุดแห่งชาติต้องใช้หลักการของการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศโดยพิจารณาจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองและนำผลการวิเคราะห์มาคัดเลือกเพื่อประยุกต์และนำมาจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาสถาบันของตนเองให้สู่กระบวนการของการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีนี้ให้ได้ ◈

บรรณานุกรม

Africare, (2002). **Closing the digital divide in South Africa**. Retrieved from http://www.africare.org/at_work/sa-computers/accessed 19 January 2014.

American Library Association. (2002) . Office of Information Technology policy. **What is digital divided? .** Retrieved from http://www.ala.org/oitp/digitaldivide/

Dragulanescu, N.G. (2002). Social impact of the digital divide in a central-eastern European country. *International Information & Library review* 34(2): 139-151.

IDRC. (1999). See International Development Research Center.

International Development Research Center. (1999). **Internet for all: the promise of telecenters in Africa**.

Library of Congress. (2003). **American Memory: historical collections for the National Digital Library**. Retrieved from http://memory.loc.gov.ammem/html.

Modjadji, N. (2001). **Plans to bridge digital divide**. *Mail & Guardian* December 7 to 13: 37.

Naughton, J. (2001). **Contests space: the internet and global civil society**. Retrieved from http://www.ise.ac.uk/Depts/global/yearbook/PDF/Ch.6.pdf.

Paul, J. (2002). **Narrowing the digital divide: initiatives undertaken by the Association of South-East Nations (ASEAN)**. *Program: electronic library and information systems* 36(1): 13-22. Retrieved from http://www.emerald insight.com/0033-0337.htm.

Rao, M. (2002). **Struggling with the digital divide: Internet infrastructure, content and culture**. *E-OTI On the Internet.* October. Retrieved from http://www.isoc.org /oti/articles/1000.

Singh, Neena. (2007). **Bridges the digital divide in India: some challenges and opportunities**. Retrieved from http://mhtml.com.//pdf.

UNDP. (1999). See United Nations Development Program.

United Nations Development Program. (1999). **Human Development Report 1999**. Retrieved from http://hdr.undp.org.reports/global/1999.en/pdf.

UNESCO. **Guidelines for legislation for National Library Services (1991)**.

Worcman, K. (2002). **Digital division Is cultural exclusion**. D-Lib Magazine 8(3). Retrieved from http://www.dlib.org./dlib/march02/worcman//html.

โครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP)

ประสิทธิชัย เลิศรัตนเคหกาล *

มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ของภูมิภาคอาเซียนจัดเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าที่แสดงออกถึงรากฐานและความเป็นมาของชาติในกลุ่มประเทศอาเซียน อาทิ เรื่องราวทางประวัติ-ศาสตร์ ศิลปะแขนงต่างๆ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของสังคมที่ได้มีการสั่งสมสืบทอดกันมา ซึ่งข้อมูลดังกล่าวถือเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าความสำคัญยิ่งและควรได้รับการดูแล การอนุรักษ์และเผยแพร่ให้คนในภูมิภาคอาเซียนและในภูมิภาคอื่นของโลกได้ศึกษา เรียนรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคอาเซียนส่วนใหญ่ ได้ถูกรวบรวมและจัดเก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติของประเทศนั้น ๆ ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมบางส่วนได้จัดทำเป็นข้อมูลดิจิทัลสำหรับการเผยแพร่และการให้บริการในลักษณะของห้องสมุดดิจิทัล จากรูปแบบการให้บริการห้องสมุดดิจิทัลข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมในหอสมุดแห่งชาติของประเทศในภูมิภาคอาเซียนจึงได้ริเริ่มโครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP) โดยโครงการดังกล่าวได้แนวคิดมาจากโครงการ The European Library ซึ่งเป็นโครงการห้องสมุดดิจิทัลแห่งยุโรปที่ได้เชื่อมโยงข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมภายในห้องสมุดดิจิทัลของชาติยุโรปเข้าไว้ด้วยกันและผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลผ่านเว็บ

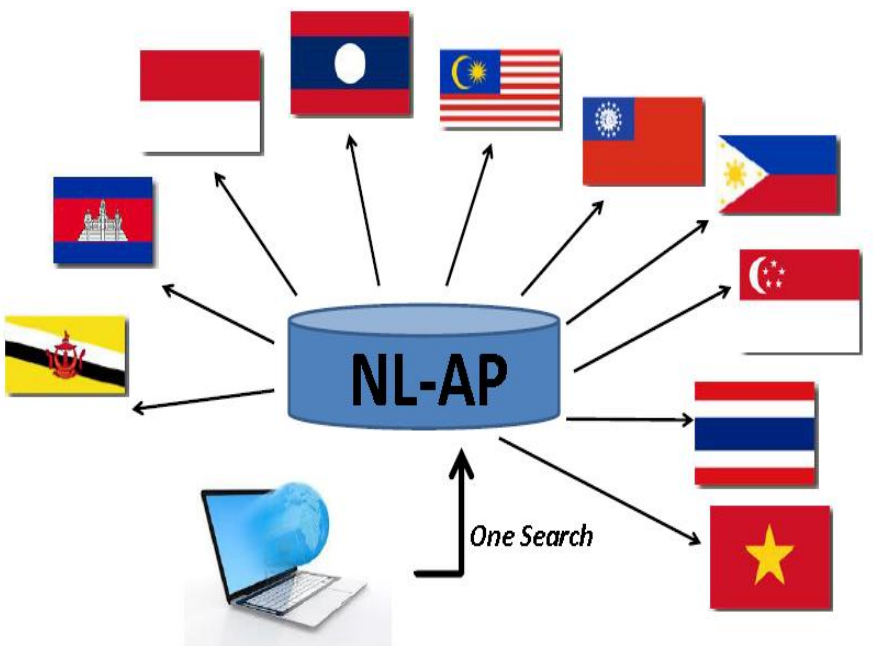

รูปที่ ๑ ภาพรวมโครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP)

* บรรณารักษ์ชำนาญการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

โครงการ National Library Asia Pacific เป็นความร่วมมือระหว่างหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้ง ๑๐ ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ลาว พม่า ฟิลิปปินส์ บรูไน กัมพูชาและเวียดนาม โดยมีจุดประสงค์เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชาติอาเซียนที่หอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนได้รวบรวมไว้ในระบบห้องสมุดดิจิทัล อาทิ รูปภาพ แผนที่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสารและข้อมูลอื่น ๆ โดยจัดทำให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล สามารถสืบค้นข้อมูลได้ทางเว็บไซต์ ซึ่งจะเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศอาเซียนได้อย่างสะดวกเป็นการช่วยส่งเสริมสนับสนุนการก้าวไปสู่สังคมอาเซียนและเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

โครงการนี้ได้ริเริ่มจากความร่วมมือระหว่างหอสมุดแห่งชาติประเทศสิงคโปร์และหอสมุดแห่งชาติประเทศนิวซีแลนด์ในการพัฒนาต้นแบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์สำหรับการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลโดยใช้ เมทาดาทา (Metadata) สำหรับการเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติแต่ละประเทศผ่านทางเว็บไซต์ คือ Asia Pacifica ที่สามารถสืบค้นผ่านหน้าจอเดียว (Single Search)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัล Metadata และบริการข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ

๒. เพื่อจัดทำเว็บไซต์สำหรับเป็นช่องทางการเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียน ระบบ Asia Pacifica

รูปที่ ๒ ภาพต้นแบบระบบ Asia Pacifica หน้าจอสืบค้น

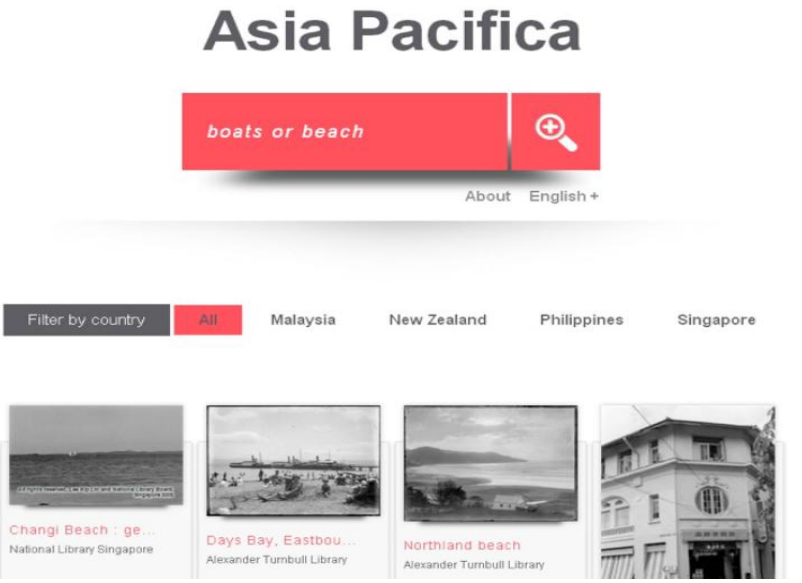

รูปที่ ๓ ภาพต้นแบบระบบ Asia Pacifica หน้าจอสืบค้น

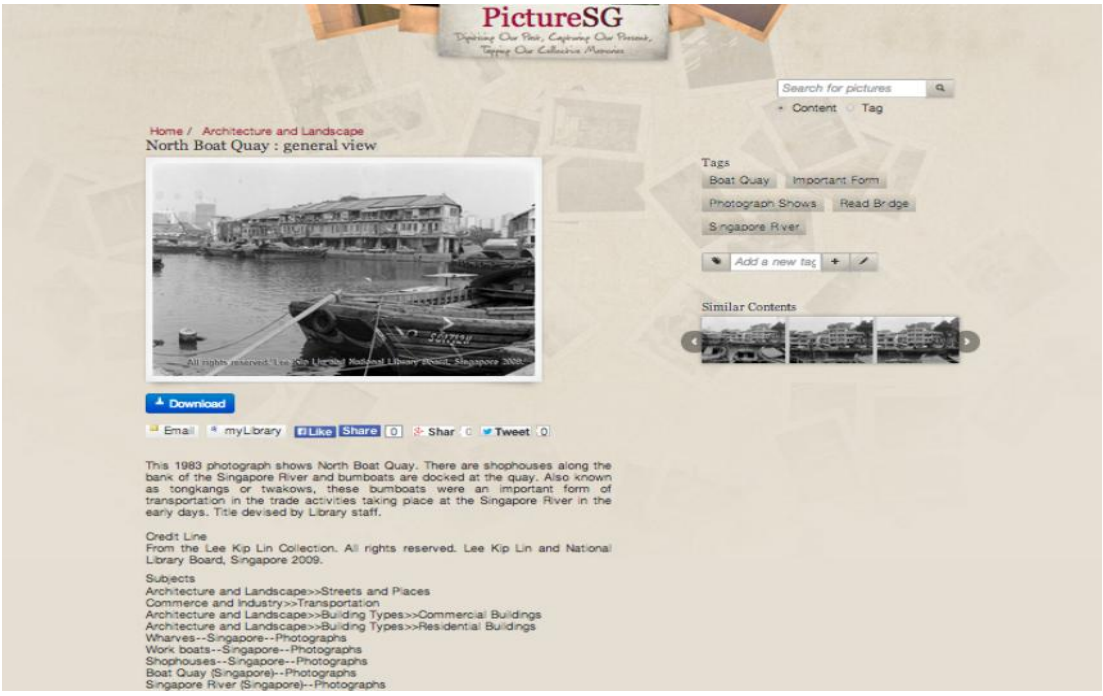

รูปที่ ๔ ภาพต้นแบบระบบ Asia Pacifica หน้าจอแสดงผลการสืบค้น

ประโยชน์ของโครงการ

๑. นักเรียน นักศึกษา นักวิจัยและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียนได้สะดวก รวดเร็วผ่านการสืบค้นทางเว็บไซต์หน้าจอเดียว (Single Search)

๒. ช่วยส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในภูมิภาคอาเซียนผ่านการศึกษาเรียนรู้เนื้อหามรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนของแต่ละชาติบนเว็บไซต์ Asia Pacifica

๓. ผู้ที่สนใจจากทั่วทุกภูมิภาคของโลกสามารถเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมของอาเซียนผ่านทางเว็บไซต์ Asia Pacifica

๔. ช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติในภูมิภาคอาเซียนในระยะยาว

ขอบเขตโครงการ

๑. โครงการระยะเริ่มต้น ทำการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัล Metadata ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติประเทศอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ เพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์ Asia Pacifica

๒. โครงการระยะยาว ขยายความร่วมมือเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลกับหน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศเอเชียน เช่น หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อเผยแพร่บนเว็บไซต์ Asia Pacifica

แนวทางและขั้นตอนโครงการ

๑. คัดเลือกประเภทข้อมูลดิจิทัลในหอสมุดแห่งชาติประเทศอาเซียนสำหรับการเผยแพร่บนเว็บไซต์ Asia Pacifica

๒. ทำข้อตกลงร่วมกันสำหรับการนำข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติแต่ละประเทศ

๓. ทำข้อตกลงร่วมกันสำหรับการกำหนดใช้ชุดหน่วยข้อมูลย่อย Metadata ในการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติประเทศอาเซียนบนระบบ Asia Pacifica

๔. จัดหา Metadata มาตรฐานอื่นเพื่อเป็นช่องทางการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัล เช่น Data Service (XML) / Website (HTML) / Local Files (Plain Text CSV) บนระบบ Asia Pacifica

๕. หอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนประสานความร่วมมือกับทีมงานโครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP) ของหอสมุดแห่งชาติสิงคโปร์

๖. หอสมุดแห่งชาติประเทศอาเซียนร่วมกันทดสอบระบบ Asia Pacifica ก่อนใช้งานจริง

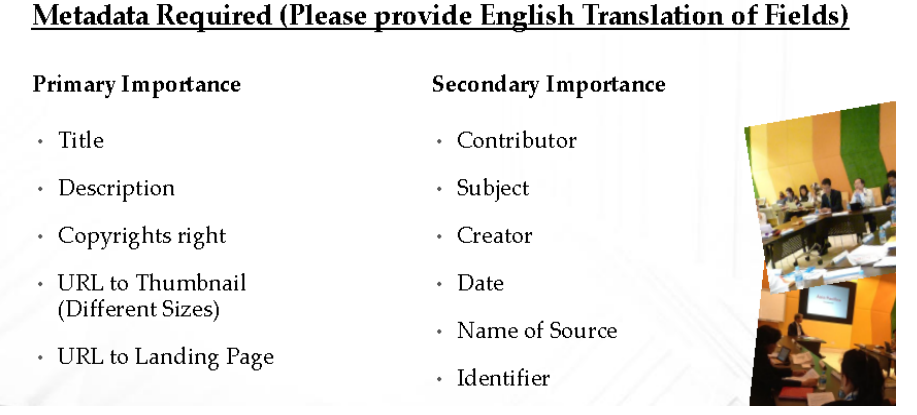

รูปที่ ๕ ภาพชุดหน่วยข้อมูลย่อย Metadata สำหรับการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียน บนระบบ Asia Pacifica

Metadata fields

dc:title	http://purl.org/dc/elements/1.1/title
dc:description	http://purl.org/dc/elements/1.1/description
dc:identifier	http://purl.org/dc/elements/1.1/identifier
dc:date	http://purl.org/dc/elements/1.1/date
dc:creator	http://purl.org/dc/elements/1.1/creator
dc:subject	http://purl.org/dc/elements/1.1/subject
dc:rights	http://purl.org/dc/elements/1.1/rights
sj:collection	Name of collections the resource belongs to
sj:thumbnail_url	URL resolving to resource
sj:landing_url	URL resolving to resource landing page

รูปที่ ๖ ภาพชุดหน่วยข้อมูลย่อย Metadata บนระบบ Asia Pacifica

เทคโนโลยีในการสร้างระบบ Asia Pacifica

เทคโนโลยีที่ใช้ในการสร้างระบบสำหรับการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนเข้าไว้ด้วยกันบนระบบ Asia Pacifica ประกอบด้วย

๑. เทคโนโลยี Harvesting ในการพัฒนาระบบ Asia Pacifica ใช้โปรแกรม Supplejack ซึ่งเป็นโปรแกรมโอเพนซอร์ส สำหรับการเก็บรวบรวม Metadata ในการเชื่อมโยงข้อมูลดิจิทัลมรดกทางวัฒนธรรม

๒. เทคโนโลยีการสร้างเว็บไซต์ การพัฒนาระบบ Asia Pacifica ได้พัฒนาเว็บไซต์ให้สามารถสืบค้นและการเข้าถึงข้อมูลดิจิทัลมรดกทางวัฒนธรรมของหอสมุดแห่งชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ผ่านทางเว็บไซต์หน้าจอเดียว (Single Search)

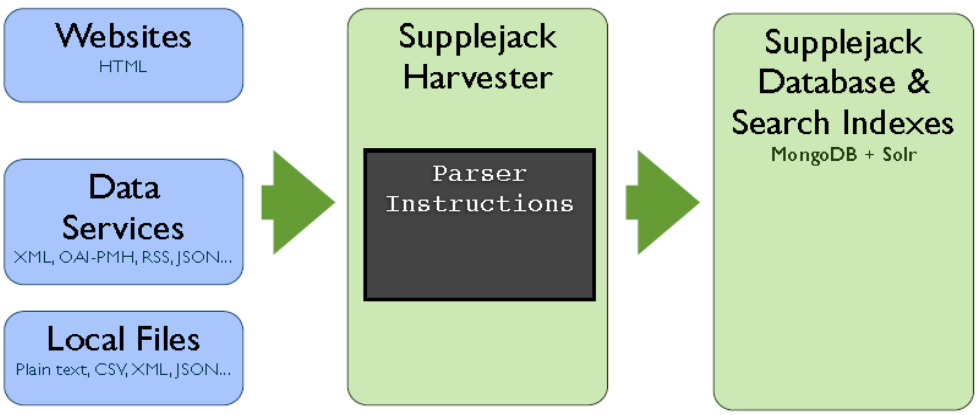

รูปที่ ๗ ภาพขั้นตอนการการเก็บรวบรวม Metadata ของโปรแกรม Supplejack

โครงการ National Library Asia Pacific (NL-AP) จึงเป็นโครงการที่สำคัญและมีประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ที่สนใจทั่วทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิภาคอาเซียนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในกลุ่มประเทศอาเซียนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งถือเป็นการสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนในภูมิภาคอาเซียนด้วยกัน รวมไปถึงองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถช่วยพัฒนาต่อยอดด้านการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ ในประเทศภูมิภาคอาเซียนให้มีความมั่นคงและสอดคล้องกับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้นี้ ◈

บรรณานุกรม

Neale, Andy . (2014, February). Asia Pacifica Metadata workshop at ASEAN regional meeting. National Library Asia Pacific (NL-AP) Project Meeting and Training 12-14 February 2014, Singapore.

_____. (2014, February). **NL AP Overview and Demonstration of Technology & Service**. National Library Asia Pacific (NL-AP) Project Meeting and Training 12-14 February 2014, Singapore.

Mahnke, Christel**.** (2014, February). **A Digital Portal for ASEAN Cultural Heritage**. National Library Asia Pacific (NL-AP) Project Meeting and Training 12-14 February 2014, Singapore.

เปียโนคู่และโครมาติก ฮาร์พ เครื่องดนตรีในห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร

กัลยรัตน์ เกษมศรี *

ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร

ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร ตั้งอยู่ภายในบริเวณหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร จัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระเจริญพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๓๔ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเพลงไทยและเพลงสากลไว้เป็นมรดกสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ และเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการดนตรี อันจะอำนวยประโยชน์แก่ประชาชนและเยาวชนของชาติในการศึกษาค้นคว้าเรื่องดนตรีไทยและดนตรีสากล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดอาคารห้องสมุดแห่งนี้ ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๓๗ ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธรจัดสร้างเป็นอาคารสูง ๓ ชั้น ตัวอาคารเชื่อมต่อกับหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ภายในอาคารแต่ละชั้นจัดเป็นห้องต่างๆ ได้แก่ ห้องท่านผู้หญิงพวงร้อย อภัยวงศ์ ห้องสมุดดนตรีทูนกระหม่อมบริพัตร ห้องพระเจนดุริยางค์ ห้องมนตรี ตราโมท ห้องหลวงวิจิตรวาทการ

---

* บรรณารักษ์ชำนาญการ หัวหน้าหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ และห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร

ห้องทูลกระหม่อมสิรินธร ห้องปฏิบัติการเพื่อถ่ายทำวีดิทัศน์ ตัดต่อ บันทึกเสียงและทำสำเนา ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธรนอกจากให้บริการสารสนเทศทางด้านดนตรีทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากลแล้วยังเก็บรวบรวมเครื่องดนตรีที่น่าสนใจหลายชิ้น บางชิ้นเป็นของเก่าแก่หาชมได้ยากยิ่ง บางชิ้นก็เชื่อว่ามีเหลืออยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก ดังนี้

เปียโนคู่ (Double)

เปียโนคู่ (Double) เป็นเปียโนหลังเดียว แต่มี ๒ หน้า สามารถเล่นพร้อมกัน ๒ คนโดยหันหน้าเข้าหากันได้ เปียโนหลังนี้มาจากพระราชทรัพย์ของสมเด็จเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย พระเจ้าน้องยาเธอ ในรัชกาลที่ ๖ จึงนิยมเรียกว่า “เปียโนจุฑาธุช” ทรงสั่งซื้อมาเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ (ค.ศ. ๑๙๑๖) ซึ่งเชื่อว่าเป็นเปียโน ๒ หน้าที่เหลืออยู่เพียงหลังเดียวในโลก เป็นเปียโนที่ผลิตโดย Pleyel หมายเลขเครื่อง ๑๕๒๙๑๙ ประเทศฝรั่งเศส เพื่อใช้เป็นการส่วนพระองค์ ต่อมาเมื่อทรงสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงโปรดฯ ให้นำเปียโนหลังนี้ไปไว้ที่วังพญาไท ซึ่งเวลานั้นเป็นที่ประทับของสมเด็จพระพันปีพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี

ต่อมาภายหลังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้จัดตั้งแผนกเครื่องสายฝรั่งหลวงขึ้นในกรมมหรสพหลวง ที่สวนมิสกวันจึงโปรดพระราชทาน

เปียโนให้แก่วงดนตรีเครื่องสายฝรั่งหลวงเพื่อใช้ในกิจการของวง โดยศาสตราจารย์พระเจนดุริยางค์เป็นผู้รับสนองพระราชดำริและเป็นเปียโนที่พระเจนดุริยางค์ใช้สอนและถ่ายทอดวิชาดนตรีให้แก่ศิษย์ และได้ดูแลสืบเนื่องต่อกันมาตั้งแต่ครั้งวงเครื่องสายฝรั่งหลวงขึ้นอยู่กับกรมมหรสพ จนมาเป็นวงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร ซึ่งครั้งหลังสุดได้มีการนำเปียโนหลังนี้มาใช้สำหรับการฝึกหัดของนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ แต่เนื่องจากมีสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมมากจนไม่สามารถใช้การได้ จึงนำไปเก็บรักษาไว้บริเวณห้องฉากภายในโรงละครแห่งชาติ

พ.ศ.๒๕๓๓ คณะกรรมการการสมาคมกิจวัฒนธรรมได้ทำหนังสือถึงอธิบดีกรมศิลปากร (นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์) เพื่อขออนุญาตนำเปียโนคู่หลังนี้ไปซ่อม โดยทำสัญญาว่าจ้าง กัลป์ บริษัทเอสยู เปียโน ซัพพลาย์ จำกัด มูลค่าในการซ่อมเปียโนจำนวน ๑๔๖,๔๕๖ บาท บริษัทผู้ซ่อมเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายโดยกรมศิลปากรไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด เมื่อซ่อมเสร็จนี้แล้วได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่บริเวณชั้น ๒ ของโรงละครแห่งชาติ

ต่อมาในกลางปี ๒๕๓๙ ได้นำเปียโนพร้อมด้วยแป้นหัวค้อน จำนวน ๑ ชุด ส่งมอบให้ไปเก็บรักษาไว้ที่ห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร ชั้น ๑ ห้องท่านผู้หญิงพวงร้อย อภัยวงศ์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและค้นคว้าด้านดนตรีต่อไป และในอนาคตจะนำไปจัดแสดงในห้องศูนย์วิชาการดนตรี ชั้น ๒ หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙

โครมาติก ฮาร์พ

โครมาติก ฮาร์พ ที่จัดแสดงอยู่ในห้องพระเจนดุริยางค์ อาคารห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร ชั้น ๒ มีผู้กล่าวว่าเป็นฮาร์พ

หลังแรกในประเทศไทยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสั่งจากโรงงานในประเทศฝรั่งเศสเข้ามาประจำวงเครื่องสายฝรั่งหลวงของกรมมหรสพ ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ซึ่งขณะนั้นศาสตราจารย์พระเจนดุริยางค์เป็นผู้คุมวง

โครมาติก ฮาร์พ จัดอยู่ในเครื่องสายประเภท เครื่องดีด (Plucked String) ฮาร์พเป็นพิณโบราณขนาดใหญ่มีประวัติความเป็นมายาวนานมาก ชาวอียิปต์โบราณใช้ฮาร์พเป็นเครื่องดนตรีสำคัญในราชสำนักของฟาโรห์ ในยุโรปสมัยกลางฮาร์พเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมจากชาวไอริช

ฮาร์พมีลักษณะเป็นโครงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ ด้านบนโค้งงอสวยงาม มีสายขึงอยู่ทั้งหมด ๔๗ สาย ช่วงเสียงกว้าง ๖ Octaves บันไดเสียงพื้นฐานของฮาร์พเป็น Cb Major ที่ฐานของฮาร์พจะมีกระเดื่อง ๗ อัน สำหรับเหยียบ (ประจำทั้ง ๗ เสียง) ถ้าเหยียบจมลงครั้งหนึ่งจะตึงขึ้นทำให้เสียงสูงขึ้นครึ่งเสียง ถ้าเหยียบอีก เป็นครั้งที่สองสายจะตึงขึ้นอีกทำให้เสียงสูงขึ้นอีกทำให้ผู้เล่นเล่นเพลงได้ทุกบันไดเสียง ในการบรรเลงฮาร์พผู้เล่นจะต้องนั่งลงให้ไหล่ขวาชิดกับตัวฮาร์พ ใช้นิ้วมือทั้งสองยกเว้นนิ้วก้อยดีดสาย เสียงของฮาร์พเบาและนุ่มนวลกว่าเปียโนมาก ปัจจุบันฮาร์พใช้บรรเลงในวงดนตรีประเภทออร์เคสตราเท่านั้น ◈

บรรณานุกรม

สัมภาษณ์ นางพูลผล อรุณรักถาวร. ผู้อำนวยการสำนักงานมูลนิธิหอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙. ๗ มีนาคม ๒๕๕๗.

หอสมุดแห่งชาติ. **หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร. กรุงเทพฯ** : หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๗.

_____. **หอสมุดดนตรีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และห้องสมุดดนตรีทูลกระหม่อมสิรินธร**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๔๐.

ห้องสมุดในสาธารณรัฐเกาหลีใต้

ปุณณภา สุขสาคร *

ด้านหน้าอาคารหอสมุดแห่งชาติเกาหลี ณ เมืองเซจง

บทนำ

ประเทศเกาหลีหรือสาธารณรัฐเกาหลีใต้นับเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม รวมทั้งด้านการศึกษา นอกจากนี้ประเทศเกาหลียังให้ความสำคัญแก่ห้องสมุดเป็นอย่างมากเพราะตระหนักว่าห้องสมุดกับการศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ ห้องสมุดถือเป็นหน่วยสนับสนุนการเรียนการสอน ประเทศเกาหลีจึงพัฒนาการศึกษาและห้องสมุดโดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและห้องสมุดต่างๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ มีการออกนโยบายสำคัญๆ เกี่ยวกับการศึกษาและห้องสมุดเพื่อมุ่งพัฒนาสังคมเกาหลีให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศเกาหลีนั้นถือได้ว่ามีมาตรฐานในระดับโลก ส่วนห้องสมุดซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอนก็มีความโดดเด่นทันสมัยไม่แพ้ชาติใดในโลกเช่นกัน โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของประเทศเกาหลีที่มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการห้องสมุดได้อย่างดี

ผู้เขียนได้มีโอกาสรับทุนฝึกอบรมด้านห้องสมุดและวัฒนธรรมของประเทศเกาหลีใต้ ทุน “2013 Cultural Partnership Initiative”

---

* บรรณารักษ์ปฏิบัติการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

ณ หอสมุดแห่งชาติเกาหลี กรุงโซล ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ผู้เขียนได้ไปศึกษาเรียนรู้งานห้องสมุดและเยี่ยมชมห้องสมุดต่างๆ ในประเทศเกาหลี พบว่าห้องสมุดในประเทศเกาหลีมีความทันสมัย มีระบบบริหารจัดการที่ดี มีนโยบายส่งเสริมการอ่านและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการศึกษาเรียนรู้ของคนเกาหลีในทุกระดับชั้น ทุกเพศทุกวัย รวมถึงผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ ซึ่งห้องสมุดในประเทศเกาหลีมีหลายประเภท ดังนี้

หอสมุดแห่งชาติเกาหลี (National Library of Korea) ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ ณ กรุงโซล ภายใต้พระราชบัญญัติหอสมุดแห่งชาติ มีหน้าที่เก็บรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภทที่ตีพิมพ์ในประเทศ มีจำนวนทรัพยากรสารสนเทศทั้งภาษาเกาหลีและภาษาต่างประเทศกว่า ๙ ล้านเล่ม ถือเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ ความรู้ และมรดกทางปัญญาของชาติที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ อาคารหอสมุดแห่งชาติเป็นอาคารสูง ๗ ชั้น มีพื้นที่ให้บริการรวม ๖๕,๙๐๐ ตารางเมตร แบ่งได้ดังนี้

ชั้นที่ ๑ ส่วนบริการยืมคืนหนังสือ ห้องอ่านหนังสือและส่วนจัดแสดงนิทรรศการต่างๆ

ชั้นที่ ๒ ห้องบริการทรัพยากรสารสนเทศ ด้านภาษาศาสตร์ วรรณคดี บรรณารักษ์และสารสนเทศศาสตร์ รวมทั้งการบริการหนังสือเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ

ชั้นที่ ๓ ห้องบริการสิ่งพิมพ์รัฐบาล สิ่งพิมพ์สหประชาชาติ วารสาร หนังสือพิมพ์และไมโครฟิล์ม

ชั้นที่ ๔ ห้องบริการทรัพยากรสารสนเทศด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ชั้นที่ ๕ ห้องบริการวิทยานิพนธ์ ศูนย์ข้อมูลเกาหลีเหนือ แผนที่ หนังสือส่วนตัวของบุคคลสำคัญของเกาหลีและห้องประชุมย่อย

ชั้นที่ ๖ ห้องบริการหนังสือเก่า หนังสือหายาก เอกสารโบราณและส่วนสำนักงาน

ชั้นที่ ๗ ห้องบริการแบบชั้นปิดและส่วนสำนักงาน

หอสมุดแห่งชาติเกาหลีให้บริการสืบค้นสารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ตโดยผู้ใช้สามารถสำรองหนังสือและเข้าถึงฐานข้อมูลของหอสมุดแห่งชาติที่ http://www.nl.go.kr/english หอสมุดแห่งชาติเกาหลีมีโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อความสัมพันธ์อันดีและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการห้องสมุด โครงการต่าง ๆ ได้แก่ โครงการแลกเปลี่ยนบุคลากรวิชาชีพบรรณารักษ์ โครงการแลกเปลี่ยนสิ่งพิมพ์กับห้องสมุดทั่วโลก โครงการมุมหนังสือเกาหลีในหอสมุดแห่งชาติทั่วโลก โครงการก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์และสงวนรักษาสิ่งพิมพ์ของสมาพันธ์สมาคมห้องสมุดโลก (IFLA Preservation & Conservation Korea Center) เป็นต้น

หอสมุดดิจิทัลแห่งชาติ (The National Digital Library “Dibrary”) หรือเรียกสั้นๆ ว่า “Dibrary” มาจากการผสมคำระหว่าง Digital และ Library เปิดให้บริการเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ หอสมุดเป็นอาคารสูง ๘ ชั้น ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับหอสมุดแห่งชาติเกาหลีมีพื้นที่รวม

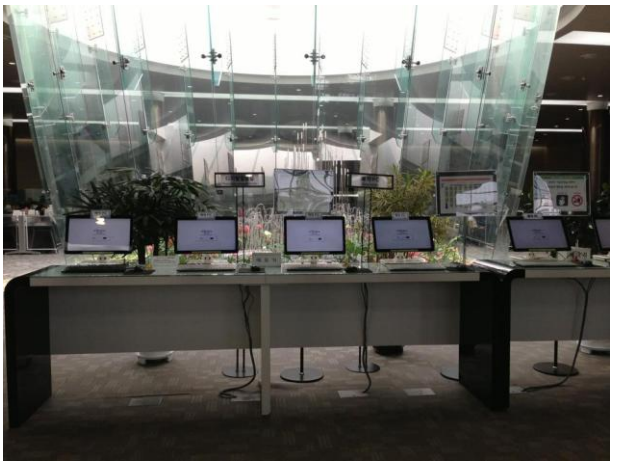

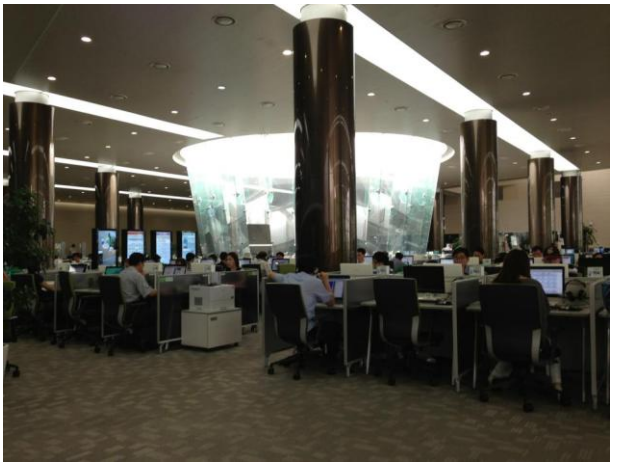

หอสมุดดิจิทัลแห่งชาติ

ทั้งหมด ๓๘,๐๐๐ ตารางเมตร โดยจัดเก็บและรวบรวมหนังสือดิจิทัลมากกว่า ๓๘๐,๐๐๐ ไฟล์ มีเครื่องคอมพิวเตอร์ให้บริการกว่า ๖๐๐ เครื่อง มีทรัพยากรดิจิทัลออนไลน์และทรัพยากรดิจิทัลที่ผลิตเพื่อการอนุรักษ์รวมประมาณ ๑๑๖ ล้านรายการและ Full-text อีกกว่า ๔ แสนรายการ อาทิ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไฟล์รูปภาพ เทปเสียง วีดิทัศน์ ดีวีดีไฟล์คอมพิวเตอร์ต่างๆ ฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลบรรณานุกรมแห่งชาติอิเล็กทรอนิกส์

การให้บริการแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นห้องสมุดแบบเดิมที่รวบรวมหนังสือและข้อมูลแบบอนาล็อกมีชื่อว่า“Information Common” ประกอบด้วยส่วนบริการหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และสืบค้นฐานข้อมูลต่างๆ ห้องประชุมระบบดิจิทัล ส่วนบริการอ่านหนังสือพร้อมจำหน่ายกาแฟและเครื่องดื่ม (Digital Book Café) ส่วนบริการคอมพิวเตอร์หลายภาษา ส่วนบริการ Laptop Zone ห้องบันทึกเสียง ห้อง Multimedia Zone and Multiplex ส่วนที่สองเป็นห้องสมุดดิจิทัลออนไลน์มีชื่อว่า“Digital Portal” หรือ www.dibrary.net โดยให้บริการผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อกับฐานข้อมูลของหอสมุดแห่งชาติและฐานข้อมูลต่างๆ ของห้องสมุดสถาบันอื่นๆ ทั่วโลกโดยผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจากที่บ้าน ที่ทำงานและ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสารสนเทศโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางมาที่หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติเพื่อเด็กและเยาวชน (National Library of Children and Young Adults) หอสมุดแห่งชาติเกาหลีได้จัดตั้งหอสมุดแห่งชาติเพื่อเด็กและเยาวชนเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๖ ในกรุงโซล มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมและให้บริการทรัพยากรสารสนเทศแก่เด็กและเยาวชน มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๔๔๓,๐๐๐ รายการ หอสมุดนี้มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านตลอดปีเพื่อยกระดับการบริการและพัฒนาโครงการส่งเสริมการอ่านที่ดีขึ้นแก่เด็กและเยาวชน พร้อมเผยแพร่โครงการเหล่านั้นสู่ห้องสมุดประชาชนและห้องสมุดโรงเรียนต่างๆ ในประเทศเกาหลี นอกจากนี้ยังจัดทำโครงการการศึกษาต่อเนื่องสำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดเด็กเพื่อพัฒนาบรรณารักษ์ห้องสมุดเด็กให้ได้รับความรู้เพื่อปฏิบัติงานได้อย่างมืออาชีพ ตัวอย่างโครงการและกิจกรรม เช่น Reading Books with the Library, Multicultural Story- telling Content, English Storytelling, Book Start, Children's Day in May เป็นต้น

หอสมุดแห่งชาติเพื่อเด็กและเยาวชนยังจัดโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้น ได้แก่ โครงการ Training Project for ASEAN Children's Librarians in Korea เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้บรรณารักษ์ในภูมิภาคอาเซียนและในประเทศเกาหลีเข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านห้องสมุดเพื่อเด็กและเยาวชน หอสมุดแห่งชาติประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการนี้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

หอสมุดแห่งชาติเพื่อเด็กและเยาวชน

หอสมุดแห่งชาติเพื่อผู้พิการ (National Library of Disabilities) ก่อตั้งใน ค.ศ. ๒๐๐๗ และเปิดบริการเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ค.ศ. ๒๐๐๙ ตั้งอยู่บริเวณชั้น ๑ ของอาคารหอสมุดแห่งชาติเกาหลี โดยออกแบบพื้นที่ใช้สอยให้เอื้อประโยชน์ต่อผู้พิการอย่างเหมาะสม การสร้างประตูทางเข้า – ออก สำหรับรถเข็นของผู้พิการทางร่างกาย การออกแบบทางเดินโดยรอบและจุดบริการต่างๆ ให้มีปุ่มสัญลักษณ์นำทางสำหรับผู้พิการทางสายตา การบริการและช่วยเหลือการอ่านของผู้พิการแต่ละประเภทในรูปแบบต่างๆ หนังสือเสียงระบบเดซี่ หนังสืออักษรเบรลล์เพื่อผู้พิการทางสายตา

เครื่องช่วยเปิดหนังสือเพื่อผู้พิการทางร่างกาย รถเข็นนั่งและไม้เท้าของผู้พิการทางสายตา การฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือผู้พิการในการใช้ห้องสมุด การพาผู้พิการเดินไปยังจุดบริการต่างๆ การใช้ลิฟท์ การขึ้นลงบันได การเข้าห้องน้ำ การช่วยเหลือด้านการอ่าน การแปล การจดบันทึกและการให้คำปรึกษาด้านอื่นๆ เป็นต้น

หอสมุดรัฐสภาแห่งชาติ (National Assembly Library) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๒ ณ กรุงโซล หอสมุดรัฐสภาแห่งชาติให้บริการทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง กฎหมายและสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลแก่สมาชิกรัฐสภาและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐสภาเกาหลี มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๕ ล้านเล่ม ทรัพยากรดิจิทัลประมาณ ๒.๓ ล้านรายการ มีการบริหารจัดการและนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบยืมคืนอัตโนมัติ คอมพิวเตอร์ระบบสัมผัสหน้าจอ ระบบห้องสมุดดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๘ และสร้างความร่วมมือการใช้ฐานข้อมูลร่วมกับ ๑,๔๔๑ สถาบัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดบริการมุมหนังสือนานาชาติ ได้แก่ หนังสือจีน หนังสือญี่ปุ่น หนังสือเวียดนาม หนังสือลาว หนังสือไทยและมุมหนังสือสหประชาชาติ หอสมุดรัฐสภาแห่งชาติ สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ www.nanet.go.kr

หอสมุดแห่งชาติสาขาเมืองเซจง (National Library of Sejong City) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๒ รัฐบาลเกาหลีได้จัดตั้งเมืองเซจงเพื่อให้เป็นศูนย์ราชการแห่งใหม่ขณะนี้อยู่ระหว่างการ

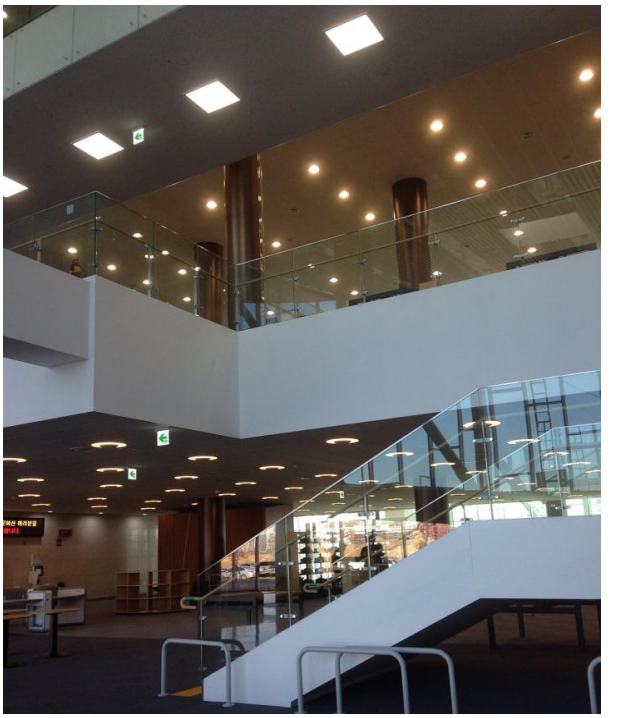

หอสมุดแห่งชาติสาขาเมืองเซจง

ก่อสร้างจะสร้างเสร็จสมบูรณ์ใน ค.ศ. ๒๐๑๕ แต่เดิมมีแนวคิดให้เมืองเซจงเป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ของเกาหลีใต้โดยริเริ่มมาตั้งแต่สมัยอดีตประธานาธิบดีโนห มู - เฮียน เพื่อลดความแออัดของประชากรในกรุงโซลแต่เกิดปัญหาภายในประเทศจากหลายฝ่าย รัฐบาลจึงปรับแนวคิดใหม่ให้จัดตั้งเมืองเป็นเพียงศูนย์ราชการเท่านั้น

เซจงเป็นเมืองใหม่อยู่ทางตอนใต้ห่างจากกรุงโซลประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตร ชื่อเมืองเซจงมาจากพระนามของพระเจ้าเซจงมหาราช บิดาแห่งอักษรเกาหลี เปิดให้บริการเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ ที่ผ่านมา สมุดแห่งชาติสาขาเมืองเซจงเป็นอาคารสูง ๔ ชั้น ตัวอาคารมีการออกแบบที่โดดเด่นทันสมัยและดึงดูดสายตาผู้พบเห็นด้วยสถาปัตยกรรมอาคารห้องสมุดที่มีลักษณะคล้ายหนังสือที่กำลังเปิดอ่านซึ่งเป็นแนวคิดด้านพันธกิจของหอสมุดแห่งชาติที่เป็นแหล่งเก็บรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภทโดยเฉพาะหนังสือซึ่งมีจำนวนมากที่สุด ภายนอกอาคารด้านบนสุดเป็นดาดฟ้าซึ่งดัดแปลงเป็นที่นั่งอ่านหนังสือแบบกลางแจ้งและเป็นจุดชมวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม โดยรอบบริเวณมีการออกแบบตกแต่งด้วยกระจกทั้งภายในและภายนอกอาคารเพื่อเน้นการประหยัดพลังงานด้วยการใช้แสงจากธรรมชาติมากกว่าแสงจากหลอดไฟ ส่วนห้องบริการต่าง ๆ มีความโอ่โถงเป็นระเบียบ สบายตา พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยด้วยเทคโนโลยีล่าสุดของเกาหลี หอสมุดแห่งชาติเมืองเซจงนับเป็นหอสมุดแห่งชาติสาขาแห่งแรกที่มีความสวยงามและล้ำสมัยเป็นอย่างมาก

การให้บริการจะเน้นการเก็บรวบรวมและให้บริการทรัพยากรสารสนเทศด้านการเมือง การปกครอง กฎหมาย สิ่งพิมพ์รัฐบาล และงานวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ที่เป็นบุคลากรของรัฐจากหน่วยงานราชการต่างๆ ในศูนย์ราชการเมืองเซจง

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยยอนเซ (Yonsei University Library) มหาวิทยาลัยยอนเซเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่เก่าแก่และมีชื่อเสียง

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยยอนเซ

แห่งหนึ่งของสาธารณรัฐเกาหลีใต้ ก่อตั้งในค.ศ. ๑๘๘๕ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยยอนเซเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๒.๒ ล้านรายการ มีที่นั่งอ่านประมาณ ๗,๐๐๐ ที่นั่งหลากหลายรูปแบบ ทั้งแบบนั่งเดียว นั่งกลุ่ม ลดหลั่นเล่นระดับเหมือนขั้นบันได ตัวอาคารแบ่งเป็น ๒ หลัง อาคารหลังเก่า คือ Central Library สูง ๖ ชั้น อาคารหลังใหม่ คือ Yonsei Samsung Library สูง ๗ ชั้น อาคารทั้งสองหลังได้รับการออกแบบให้สามารถเดินเชื่อมต่อถึงกันได้ อาคารหลังใหม่มีแนวคิดการออกแบบให้รองรับกับการนำเทคโนโลยีใหม่ล่าสุดในยุคดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในงานห้องสมุดโดยได้รับ

การสนับสนุนหลักจากบริษัทซัมซุง อาทิ การจัดแสดงแผนที่หอสมุดด้วยระบบดิจิทัลโดยวิธีสัมผัสหน้าจอ ระบบสำรองที่นั่ง บริการข่าวสารและคลิปแนะนำห้องสมุด บริการหนังสือพิมพ์ฉบับอิเล็กทรอนิกส์สามารถเปิดอ่านและอ่านย้อนหลังได้ ๑ เดือน บริการฝากข้อความระบบหน้าจอสัมผัส นอกจากนี้ยังให้บริการแบบ **One-Stop Services Center** คือการนำบริการต่างๆรวมไว้ที่แห่งเดียว เช่น บริการนำส่งเอกสาร บริการยืมระหว่างห้องสมุด เป็นต้น

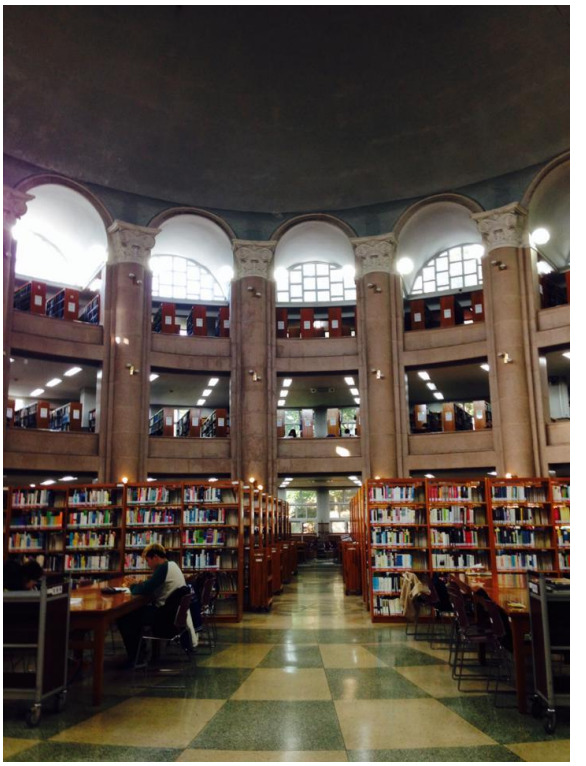

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยควองฮี

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยควองฮี (Kyung Hee University Library) มหาวิทยาลัยแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๙ เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนที่มีชื่อเสียงด้านการเรียนการสอนทางการแพทย์ ทันตแพทย์ การแพทย์แผนตะวันออก เภสัชศาสตร์และการพยาบาล ตั้งอยู่ในเขตดงแดมุนกรุงโซล มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๑.๓๓ ล้านรายการ โดยเน้นเนื้อหาด้านการแพทย์ เภสัช-ศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาหลักที่มีการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเป็นอาคารเอกเทศสูง ๔ ชั้น ตั้งอยู่บนเนินเขาบริเวณใจกลางของมหาวิทยาลัย ตัวอาคารมีความสวยงามโดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมแนวร่วมสมัย มีห้องบริการขนาดใหญ่อยู่ตรงส่วนกลางของห้องสมุด ส่วนบริเวณชั้นลอยโดยรอบแบ่งเป็นมุมหนังสือตามการจัดหมวดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ ส่วนบริการอื่นๆ จะถูกแยกออกมาบริเวณชั้น ๒ และ ๓ ได้แก่ ห้องบริการโสตทัศนวัสดุ ห้องบริการสื่อผสม ห้องประชุม และห้องสัมมนา

ส่วนบริเวณชั้น ๔ จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กเพื่อจัดแสดงวัตถุโบราณทางประวัติ-ศาสตร์ที่ค้นพบในบริเวณมหาวิทยาลัยและใกล้เคียง ได้แก่ ถ้วยชามกระเบื้อง อุปกรณ์เกษตรกรรม อาวุธ เครื่องแต่งกายโบราณของชาวเกาหลีรวมทั้งส่วนจัดแสดงหอประวัติของมหาวิทยาลัยควองฮี

ห้องสมุดประชาชนแห่งกรุงโซล (Seoul Metropolitan Library) ห้องสมุดแห่งนี้เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ภายในศาลาว่าการกรุงโซลหลังเก่าย่าน City Hall เป็นอาคารสูง ๔ ชั้น เชื่อมต่อกับศาลาว่าการกรุงโซลหลังใหม่ มีพื้นที่บริการอยู่บริเวณชั้น ๑ และชั้นใต้ดินของอาคารหลังเก่า รวมพื้นที่ให้บริการ ๑๘,๗๑๑ ตารางเมตร มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ รายการ พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น ระบบยืมคืนอัตโนมัติ เครื่องทำความสะอาดหนังสือ คอมพิวเตอร์สำหรับอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ กระดานฝากข้อความระบบดิจิทัล เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีส่วนจัดแสดงนิทรรศการต่างๆ ที่บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับกรุงโซลจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งมีส่วนของหอประวัติผู้ว่าการกรุงโซลไว้ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้าศึกษาเรียนรู้ด้วย ห้องสมุดนี้เปิดให้บริการเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๒ ที่ผ่านมามีผู้นิยมมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก

ห้องสมุดประชาชนอินชอน มีชูฮอล (Incheon Michuhol Public Library) เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ ณ เมืองอินชอน ที่ตั้งของสนามบินนานาชาติอินชอน ประเทศเกาหลี อยู่ห่างจากกรุงโซลประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ห้องสมุดเป็นอาคารสูง ๕ ชั้น มีพื้นที่ให้บริการรวม ๑๓,๑๐๐ ตารางเมตร พร้อมที่นั่งอ่านหนังสือประมาณ ๑,๒๐๐ ที่นั่ง มีทรัพยากรสารสนเทศประมาณ ๓๑๐,๐๐๐ รายการ มีสมาชิกห้องสมุดประมาณ ๕๒,๖๐๐ คน มีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน นอกจากให้บริการหนังสือทั่วไปแล้วห้องสมุดยังมีมุมหนังสือสหประชาชาติ ห้องสมุดเด็กและส่วนจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ ด้วย

ห้องสมุดแห่งนี้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นประจำทั้งปี โดยแบ่งตามกลุ่มผู้ใช้บริการและช่วงเวลาอย่างเหมาะสม อาทิ กิจกรรมสัปดาห์ห้องสมุด กิจกรรมสันทนาการครอบครัวและวัฒนธรรมประจำทุกเดือน กิจกรรมอ่านหนังสือประจำฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วง ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ผลิ การจัดอบรมความรู้ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอและจัดตั้งชมรมรักการอ่านหรือ Reading Club ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของคนในชาติ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการอ่านหนังสือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ของสมาชิกในชมรม

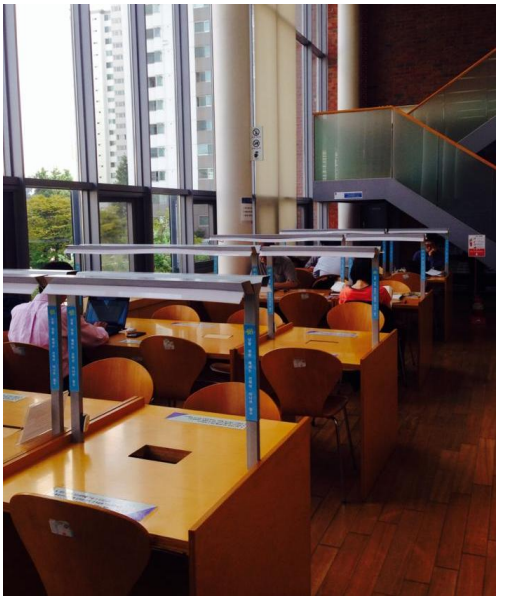

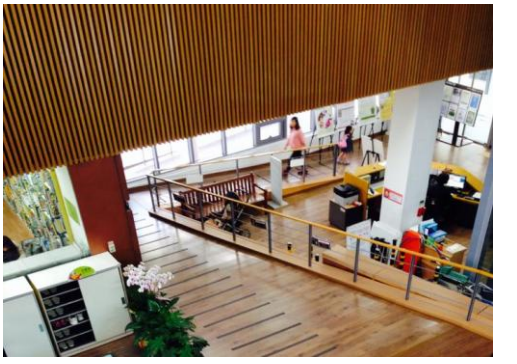

ห้องสมุดประชาชนเซแดมุน

ห้องสมุดประชาชนเซแดมุน (Seodaemun Public Library) เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดเล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๓ ตั้งอยู่บนเนินเขาในสวนสาธารณะย่านชุมชนและติดกับพิพิธภัณฑ์เรือนจำกลางของเกาหลีใต้ ตัวอาคารสูง ๔ ชั้น หากขึ้นมา

จุดชมวิวชั้น ๔ จะสามารถมองเห็นพื้นที่ของเรือนจำกลางหลังเก่าและพิพิธภัณฑ์เรือนจำกลางของเกาหลีได้โดยรอบ ส่วนห้องสมุดมีพื้นที่ให้บริการทั้งหมด ๒,๗๖๕ ตารางเมตร ซึ่งพื้นที่บริการมีขนาดไม่ใหญ่มากนักแต่โดดเด่นที่การออกแบบตกแต่งห้องสมุดที่สวยงามมีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดี เงียบสงบ ตัวอาคารมีการเล่นระดับชั้นอย่างสวยงามและการจัดชั้นหนังสือที่เป็นระเบียบทำให้สะดวกสบายในการใช้บริการเป็นอย่างมาก เปิดให้บริการทุกวัน วันเสาร์และวันอาทิตย์เปิดให้บริการถึง ๒๒.๐๐ น.

ห้องสมุดประชาชนเกาะนามิ (Nami Island Public Library) เป็นห้องสมุดประชาชนขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนเกาะนามิมีพื้นที่ ๔๘๐,๐๐๐ ตารางเมตร ความยาวของเกาะ ๕ กิโลเมตรเลียบแม่น้ำฮันห่างจากกรุงโซลไปทางทิศตะวันออก ๖๓ กิโลเมตร ตัวเกาะมีลักษณะคล้ายใบไม้แห้งลอยน้ำตั้งอยู่กลางทะเลสาบชยองเพียง (Cheongpyeong Lake) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงและใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ชื่อดังของเกาหลีหลายเรื่อง ห้องสมุดประชาชนเกาะนามิให้บริการทรัพยากรสารสนเทศทั่วไปแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวเกาหลีและชาวต่างชาติ ความโดดเด่นอยู่ที่การออกแบบตกแต่งห้องสมุดให้มีความสวยงาม กลมกลืนกับธรรมชาติโดยการใช้ไม้สนเป็นส่วนประกอบของตัวอาคารและห้องบริการหนังสือต่างๆ

ห้องสมุดเฉพาะแอลจีซังนัม (LG Sangnam Library) เป็นห้องสมุดขนาดเล็กโดยปรับอาคารสำนักงานหลังเก่าของบริษัทแอลจีให้เป็นห้องสมุดเพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าและวิจัยด้านเทคโนโลยีและสันทนาการของพนักงานในบริษัท มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในงานห้องสมุดอย่างนำสมัย คือ การสร้างห้องสมุดบนมือถือหรือ Mobile Library ผู้ใช้สามารถสืบค้นรายการผ่านมือถือโดยระบบสามารถเชื่อมต่อมายังฐานข้อมูลห้องสมุดได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ความโดดเด่นและน่าสนใจของห้องสมุดแห่งนี้คือด้านบนอาคารห้องสมุดเป็นจุดชมวิวสามารถมองเห็นพระราชวังชางด๊อกกุงได้โดยรอบ

บทสรุป

จากการศึกษาดูงานและเยี่ยมชมห้องสมุดในประเทศเกาหลีใต้ ทำให้ผู้เขียนได้รับความรู้และประสบการณ์มากมาย ได้รับทราบความเคลื่อนไหวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศห้องสมุดได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์กับบรรณารักษ์นักสารสนเทศและผู้เกี่ยวข้องจากห้องสมุดต่างๆ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการห้องสมุด การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ การให้บริการ การสงวนรักษาและการอนุรักษ์ทรัพยากรห้องสมุด การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หลักการตลาดเพื่อดึงดูดให้ผู้ใช้บริการพึงพอใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนในประเทศเกาหลี สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับปรุงพัฒนาตนเองและใช้ในงานได้เป็นอย่างดี ดังนี้

ความขยันขันแข็งและความอดทน คนเกาหลีเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งในการประกอบสัมมาอาชีพทุกแขนง เห็นได้จากการเข้าฝึกงานจะพบว่าเจ้าหน้าที่ทุกคนมีความตั้งอกตั้งใจในการทำงาน มุ่งมั่นให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วงได้อย่างดีทุกครั้ง ไม่ว่าจะมีสถานการณ์ไม่คาดคิด

เกิดขึ้นในระหว่างทำหน้าที่ ชาวเกาหลีไม่เกิดความหวาดหวั่นใจ ไม่ย่อท้อ และยังมีความอดทนอดกลั้นสูงที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปให้สำเร็จลุล่วงตามที่ได้รับมอบหมาย นับเป็นข้อดีประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศเกาหลีมีความสำเร็จและเจริญรุดหน้าเช่นในปัจจุบัน

ความมีระเบียบ คนเกาหลีเป็นผู้มีระเบียบวินัยมาก ด้านการรักษาความสะอาด การทิ้งขยะในที่สาธารณะและในอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย โดยจะมีการจำแนกขยะก่อนทิ้งทุกครั้งเพื่อลดปริมาณขยะในเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยประชาชนจะปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด หากละเมิดมีการปรับตามอัตราที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

ความตรงต่อเวลา คนเกาหลีเป็นผู้ที่ตรงต่อเวลามาก กรณีการนัดหมายเพื่อเข้าเยี่ยมชมสถานที่ หากไม่สามารถเดินทางไปได้ทันต้องประสานแจ้งก่อนล่วงหน้า หากไปถึงที่นัดหมายก่อนกำหนดจำเป็นต้องรอจนกว่าถึงกำหนดเวลาจึงจะเริ่มดำเนินการได้ และจะเสร็จสิ้นภารกิจตรงตามเวลาที่กำหนดเสมอ

การให้ความสำคัญแก่ครอบครัว คนเกาหลีนิยมอยู่รวมกันเป็นครอบครัว พ่อ แม่ ลูก บางครอบครัวมีปู่ ยา ตา ยาย อาศัยอยู่ด้วยกัน ทำให้คนเกาหลีมีความใกล้ชิดกันในครอบครัวและให้ความเคารพและความสำคัญต่อญาติผู้ใหญ่และมักจะมีการวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยกัน เช่น การไปทานอาหารนอกบ้านร่วมกัน ส่วนลูกๆ จะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ในกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพ กิจกรรมส่งเสริมสติปัญญา และการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมเกาหลี เป็นต้น ◈

บรรณานุกรม

NLCY. **The National Library for Children and Young Adults : Annual Report 2011-2012**. Seoul : National Library for Children and Young Adults, 2012.

National Library of Korea. (2010). **The Seoul of Korea: the National Library of Korea**. Retrieved October 10, 2013, from http://www.nl.go.kr/servlet/contentPdf?site_code=english&file_name=133952.pdf.

National Library of Korea. (2007). Retrieved October 14, 2013, from http://www.dibrary .net/templates/default/foreign_EN.htm

National Library of Korea. **Understanding Korean Library**. Seoul : National Library of Korea, 2013.

Sook Hyeun Lee. (2014). **Korean National Stategy for Library Development and Reading Promotion for Children and Young Adults**. Retrieved April 10, 2014. from http://conference.ifla.org/past/2011/114-lee-en.pdf

국립중앙도서관. (2013). 2013 국립중앙도서관 문화동반자.

วันรักการอ่าน : การรณรงค์และส่งเสริมการอ่าน

วาสนา งามดวงใจ *

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เจ้าฟ้านักอ่านของปวงชนชาวไทย

บทนำ

วันที่ ๒ เมษายนรัฐบาลไทยได้ประกาศให้เป็นวันรักการอ่านและวันหนังสือเด็กแห่งชาติ ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีผู้ทรงส่งเสริมการอ่านและได้ทรงประพันธ์วรรณกรรมสำหรับเด็กบวกกับพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์อันเป็นที่ประจักษ์ต่อชาวไทยและนานาประเทศอีกทั้งวันที่ ๒ เมษายนยังเป็นวันหนังสือเด็กสากล (International Children's Book Day) เนื่องจากเป็นวันคล้ายวันเกิดของฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์เซน นักเล่านิทานที่มีชื่อเสียงของโลกเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองหนังสือเด็กและส่งเสริมการอ่านทั่วโลกมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ดังนั้น "วันรักการอ่าน" ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวันหนังสือเด็กสากลหรือวันหนังสือเด็กนานาชาติของคณะกรรมการด้านหนังสือเด็ก (IBBY) ซึ่งมีสมาชิกกว่า ๖๘ ประเทศ ทั่วโลก

วัตถุประสงค์ของวันรักการอ่านเพื่อรณรงค์และส่งเสริมการอ่านในเด็กและเยาวชนไทย และเพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นความตั้งใจในการรณรงค์ส่งเสริมการอ่านและพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก รวมทั้งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่ง

* บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

การเรียนรู้มากขึ้น ในวันนี้ทุกภาคส่วนในสังคมไทยจะมาร่วมรณรงค์จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอ่าน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ รัฐบาลจึงได้กำหนดให้วันนี้เป็นวันรักการอ่าน อีกทั้งยังกำหนดให้ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๒ – ๒๕๖๑ เป็นช่วงทศวรรษแห่งการอ่านของประเทศอีกด้วย

หากพูดถึงเรื่องการรณรงค์และส่งเสริมการอ่านจะพบว่าในต่างประเทศให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มานานกว่า ๔๐ ปีนับตั้งแต่ที่มีการกำหนดวันหนังสือเด็กสากลขึ้นมา โดยในวันดังกล่าวจะมีกิจกรรมมากมายที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน ที่สำคัญมีการจัดทำโปสเตอร์เพื่อส่งสารไปยังเด็กๆ ทั่วโลก ให้ซาบซึ้งถึงคุณค่าของการอ่านโดยนักวาดภาพประกอบผู้มีชื่อเสียงจะมาวาดภาพในหัวข้อที่กำหนดและในปี ๒๕๕๑ ศิลปินไทย อาจารย์จักรพันธุ์ โปษยกฤต ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ ได้รับเกียรติให้วาดภาพจัดทำเป็นโปสเตอร์ในคำขวัญ “หนังสือคือดวงตา ปัญญาคือความสุข” เป็นภาพเด็กไทยกำลังนั่งอ่านหนังสือจากตัวอักษรที่จารลงบนใบลานวางลงบนกากะเยียสำหรับอ่านหนังสือ ภายใต้แนวคิดสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทย เด็กไทยได้รับการปลูกฝังเรื่องใฝ่หาความรู้ด้วยการอ่านมาแต่โบราณบนพื้นฐานอารยธรรมประเพณีที่งดงามโดยมีบิดามารดาเป็นครูคนแรก และพระสงฆ์เป็นครูบาอาจารย์ที่สำคัญในการถ่ายทอดวิชาความรู้อันเป็นรากฐานของสติปัญญาแก่เด็ก ๆ โปสเตอร์นี้ได้เผยแพร่ไปยังเด็กและเยาวชนทั่วโลก นับเป็นเกียรติอย่างยิ่งของประเทศไทยในฐานะชาติสมาชิกหนึ่งในคณะกรรมการด้านหนังสือเด็ก (IBBY)

สำหรับประเทศไทยการรณรงค์และส่งเสริมการอ่านนั้นถือได้ว่ามีความพยามยามจาก

โปสเตอร์ในคำขวัญ “หนังสือคือดวงตา ปัญญาคือความสุข”
ที่มา : http://www.chakrabhand.org

ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ทุ่มเทกับเรื่องการอ่านของคนไทยมาโดยตลอดแต่ก็ต้องยอมรับความจริงที่ว่าคนไทยยังไม่ค่อยมีนิสัยรักการอ่านมากนักแม้ในหมู่ผู้รู้หนังสือแล้วก็ตาม สาเหตุที่คนไทยไม่ค่อยชอบอ่านหนังสือน่าจะมาจากหลายสาเหตุ เช่น ไม่ได้รับการฝึกฝนมาตั้งแต่วัยเด็ก มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการอ่าน ขาดทักษะในการอ่าน บางคนอ่านช้า บางคนอ่านหนังสือไม่ออก หนังสือในตลาดไม่ถูกใจ มีให้เลือกน้อย การขาดแคลนแหล่งหนังสือที่จะยืมอ่านได้โดยเฉพาะในสังคมชนบทไปจนถึงการดึงความสนใจและการแย่งเวลาของสื่อโทรทัศน์ วิทยุและอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์ นักคิดนักเขียนชื่อดังได้แสดงทัศนะถึงสาเหตุที่คนไทยอ่านหนังสือน้อยไว้ว่า “เป็นเพราะคนไทยมีวัฒนธรรมการอ่านที่แตกต่างจากชาติอื่น ๆ คนไทยไม่ใช่ชาตินักอ่านมาแต่โบราณแล้วแม้เราจะมีอักษรใช้เขียนมาหลายร้อยปีแล้วเราก็ไม่ค่อยได้อ่านกันนัก การบริหารบ้านเมืองใช้เอกสารตัวเขียนน้อยมาก ปีหนึ่งๆ มีสารตราและใบบอกจากหัวเมืองเข้ากรุงไม่กี่ฉบับ วรรณกรรมส่วนใหญ่ก็มีไว้ฟังหรือสวดหรือขับหรือแสดงไม่ได้มีไว้อ่าน แม้แต่การค้าซึ่งจะว่าไปก็เป็นต้นกำเนิดของตัวอักษรทั่วโลกก็กระทำผ่านตัวอักษรน้อยมาก มีหลักฐานเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายเพียงอย่างเดียวที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน คือ กรมธรรม์ขายตัวเป็นทาส ที่เช่าเรือ ยืมช้าง ม้า วัว ควายหรือแม้แต่ค่าเช่านาก็หาได้ปรากฏสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ เมื่อเขียนกันไม่มากก็ย่อมอ่านกันไม่มากเป็นธรรมดา”

ย้อนกลับไปมองในต่างประเทศจะพบว่าประเทศที่มีการศึกษาเจริญจะให้ความสำคัญในเรื่องการอ่านเป็นฐานหลักและเอาจริงเอาจัง เริ่มตั้งแต่อบรมพ่อแม่ เมื่อแม่ตั้งครรภ์ พ่อและแม่ต้องเข้าอบรมและต้องเริ่มอ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เด็กจะคุ้นเคยกับเสียงอ่าน เมื่อเด็กคลอดออกมาพ่อแม่ก็ต้องอ่านหนังสือให้ลูกฟังต่อ ซึ่งไม่ว่าพ่อแม่จะอยู่ในฐานะใด ยากจนปานกลางหรือร่ำรวย เขาก็ให้ความสำคัญแก่การอ่าน เริ่มจากอ่านให้ลูกฟังการให้เด็กสัมผัสหนังสือตั้งแต่อยู่ในท้องจึงเป็นเรื่องสำคัญและต้องปลูกฝัง เมื่อเข้าโรงเรียนหากพบว่าเด็กยังอ่านหนังสือไม่ได้เขียนไม่ได้ ครูในโรงเรียนต้องมาวินิจฉัยการอ่านของเด็กเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

โปสเตอร์ชื่อ “อุ้มลูกนั่งตัก สื่อรักด้วยหนังสือ” โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประหยัด พงษ์ดำ ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ (ภาพพิมพ์) ปี ๒๕๔๑ เพื่อรณรงค์ให้พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟัง

ที่มา : http://www.lib.ru.ac.th/journal/apr/apr02_bookchildren.html

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงบรรยายถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือไว้ดังนี้

๑. การอ่านหนังสือทำให้ได้เนื้อหาสาระความรู้มากกว่าการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีอื่น ๆ เช่น การฟัง

๒. หนังสือเก็บได้นานกว่าสื่ออย่างอื่นซึ่งมักมีอายุการใช้งานจำกัด

๓. ผู้อ่านสามารถอ่านหนังสือได้โดยไม่มีการจำกัดเวลาและสถานที่สามารถนำไปไหนมาไหนได้

๔. ผู้อ่านสามารถฝึกการคิดและสร้างจินตนาการได้เองในขณะอ่าน

๕. การอ่านส่งเสริมให้มีสมองดีมีสมาธินานกว่าและมากกว่าสื่ออย่างอื่นได้ทั้งนี้เพราะขณะอ่าน

จิตใจจะต้องมุ่งมั่นอยู่กับข้อความพินิจพิเคราะห์ข้อความนั้นๆ

๖. ผู้อ่านเป็นผู้กำหนดการอ่านได้ด้วยตนเองจะอ่านคร่าวๆ อ่านละเอียด อ่านข้ามหรืออ่านทุกตัวอักษรก็เป็นไปตามใจของผู้อ่านหรือจะเลือกอ่านเล่มไหนก็ได้เพราะหนังสือมีมากสามารถเลือกอ่านเองได้

๗. หนังสือมีหลากหลายรูปแบบและราคาถูกกว่าสื่อชนิดอื่นจึงทำให้สมองของผู้อ่านเปิดกว้างสร้างแนวคิดและทัศนคติได้มากกว่าทำให้ผู้อ่านไม่ติดยึดอยู่กับแนวคิดใด ๆ โดยเฉพาะ

๘. ผู้อ่านเกิดความคิดเห็นได้ด้วยตนเองวินิจฉัยเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเองรวมทั้งหนังสือบางเล่มสามารถนำไปปฏิบัติแล้วเกิดผลดี

จากข้อดีของการอ่านทั้ง ๘ ประการ ทำให้ได้บทสรุปว่าการอ่านนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การอ่านเปรียบเสมือนการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้อ่าน การอ่านทำให้ได้รับความรู้ทักษะและคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จทั้งในการเรียนและการดำรงชีวิตแน่นอน ถ้าจะให้การอ่านหนังสือเกิดเป็นนิสัยจำเป็นต้องมีการปลูกฝังและชักชวนให้เกิดความสนใจการอ่านอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งนี้ ณรงค์วิทย์ แสนทอง ได้กล่าวถึงเทคนิคการสร้างนิสัยให้รักการอ่านและการพัฒนาศักยภาพของตัวเองด้วยการอ่านไว้ ดังนี้

๑. **ให้เริ่มอ่านจากสิ่งที่เราสนใจมากที่สุดก่อน** โดยธรรมชาติของคนเราแล้ว เรามักจะเลือกทำอะไรก็ตามในสิ่งที่ตัวเองชอบก่อน เช่น บางคนชอบเล่นกีฬาให้เริ่มต้นอ่านข่าวกีฬาก่อน ใครชอบละครให้เริ่มต้นอ่านข่าวเกี่ยวกับละครก่อน ใครชอบเพลงให้เริ่มต้นอ่านหนังสือหรือข่าวสารเกี่ยวกับเพลงก่อน การอ่านในเรื่องที่ชอบก่อนนี้ถือเป็นการเรียกน้ำย่อยในการอ่านเป็นการสร้างเสริมนิสัยรักการอ่านเบื้องต้น

ที่มา : http://www.usborne.com

๒. **ฝึกอ่านหนังสือทุกวันวันละ ๑ หน้า** เพื่อเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมการชอบอ่านในสิ่งที่ชอบไปสู่นิสัยรักการอ่านเพราะคนที่มีนิสัยรักการอ่านเขาจะไม่แยกว่าจะอ่านในสิ่งที่ชอบแต่จะว่าการอ่านหนังสือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และสามารถทำได้โดยไม่คิดว่าเป็นภาระแก่ชีวิต ถือเป็นเรื่องปกติ การที่จะเปลี่ยนจากพฤติกรรมไปสู่นิสัยนั้นหลักสำคัญอย่างหนึ่งคือต้องหมั่นฝึกฝนอยู่เสมอจนเกิดความเคยชิน ดังนั้น การอ่านหนังสือวันละ ๑ หน้าจะทำให้เราเกิดอาการติด (หนังสือ) พออ่านไปนาน ๆ ถ้าวันไหนไม่ได้อ่านจะรู้สึกมีอาการเหมือนคนติดยาเหมือนชีวิตขาดอะไรไปบางอย่าง

๓. **เล่าให้คนอื่นฟัง** การที่จะทำให้เห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งจำเป็น เราต้องฝึกนิสัยการถ่ายทอดเรื่องที่ได้จากการอ่านให้ผู้อื่นฟังเพราะนอกจากจะฝึกพูดแล้วยังทำให้เรามีเครดิตในสายตาของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นลูกน้อง เพื่อนร่วมงานหรือเจ้านายจะทำให้คนอื่นมองว่าเราเป็นคนทันยุคมีภูมิรู้เยอะพอมีผลสะท้อนมาจากคนรอบข้างในแง่ดีจะทำให้เราเกิดแรงกระตุ้นที่จะหาความรู้โดยการอ่านเพิ่มมากขึ้น

๔. **อ่านหนังสือเกี่ยวกับเทคนิคการอ่าน** เมื่อเราฝึกอ่านใหม่ ๆ ให้ลองหาหนังสือที่พูดถึงเทคนิคการอ่านเร็ว การอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ มาลองฝึกดูจะทำให้เราเกิดความท้าทายในชีวิตการอ่าน เป็นการเบี่ยงเบนความเบื่อหน่ายในการอ่านหนังสือได้เพราะเราจะเกิดความท้าทายใหม่ว่าเราจะสามารถอ่านได้เร็วเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใดโดยที่ไม่สนใจว่าเรื่องที่อ่านคือเรื่องอะไร

๕. **อ่านสิ่งที่เราไม่เคยสนใจอ่านมาก่อน** เมื่อเริ่มชอบอ่านหนังสือแล้วให้ลองขยับขยายไปอ่านหนังสืออื่น ๆ ที่เราไม่เคยอ่านมาก่อนบ้าง เพื่อจะได้มีความรู้ในด้านอื่นเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังจะทำให้เราเปิดใจรับสิ่งใหม่เข้ามาในชีวิตมากขึ้น เพราะคนที่มีความรู้เพียงด้านเดียวคงไม่สามารถเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้ดีกว่าคนที่รู้รอบและรู้กว้าง

๖. **อ่านหนังสือให้ลูกฟัง** หลายคนสามารถสร้างนิสัยให้รักการอ่านได้เพราะการอ่านหนังสือให้ลูกฟังอยู่เสมอ (อาจจะอยากอ่านเองหรือลูกบังคับให้อ่าน) การอ่านหนังสือให้ลูกฟังเราจะอ่านแบบขอไปทีไม่ได้เพราะน้ำเสียงของเราบ่งบอกว่าเราไม่เต็มใจอ่าน ลูกจะทักท้วงว่าอ่านให้ดี ๆ หน่อยซิ สุดท้ายต้องอ่านด้วยอารมณ์ที่สอดคล้องกับเรื่องนั้นๆ ไปโดยอัตโนมัติอ่านไปอ่านมาเริ่มรู้สึกชอบ

ที่มา : http://th.theasianparent.com

วันไหนลูกไม่มาขอให้อ่านหนังสือ เราเองอาจจะรู้สึกมีความอยากอ่านแล้วต้องไปเรียกลูกให้มาฟังก็ได้

๗. **ฝึกพกหนังสือปากกา** เมื่อเราอ่านหนังสือสักเล่มหนึ่งขออย่าให้อ่านหมดในครั้งเดียวให้กั๊กๆ ไว้บ้างเพื่อจะให้เรารู้สึกอยากอ่านให้จบเมื่อมีเหตุต้องไปทำธุระที่โน่นที่นี่แล้วลองนำหนังสือนั้นติดตัวไปด้วยว่างเมื่อไหร่หยิบขึ้นมาอ่านได้ทันที บางคนถึงขนาดเข้าห้องน้ำต้องมีหนังสือติดมือไปด้วยทุกครั้งเพราะเวลาที่อยู่ในห้องน้ำเป็นเวลาที่บังคับให้สมองเราว่าง

๘. ฝึกเขียนหนังสือ การฝึกเขียนหนังสือจะทำให้เรามีนิสัยรักการอ่านมากขึ้นเพราะถ้าเราต้องการเขียนให้ดีเราจะต้องดูตัวอย่างการเขียนของผู้อื่น การเขียนที่ดีจะต้องมีข้อมูลมากเพียงพอ ดังนั้นเราจะต้องขวนขวายหาความรู้มาเพิ่มเติมอยู่เสมอและความเป็นจริงประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่เราเขียนหนังสือเราถูกบังคับให้เราอ่านหนังสือที่เรากำลังเขียนไปในตัวเพราะคงไม่มีใครหลับตาเขียนหนังสือ

สรุป

ถึงแม้ว่าวันที่ ๒ เมษายนของทุกปีจะเป็นวันรักการอ่านแต่ถ้าเราคนไทยทุกคนรักการอ่านไม่ว่าจะเป็นวันไหน เวลาไหน สถานที่ใด อ่านมากๆ และอ่านให้ดี ๆ แล้วทุกอย่างก็จะดีตามไปด้วย เราไม่จำเป็นต้องอ่านแข่งกับประเทศใด เวียดนาม สิงคโปร์ อเมริกาหรือญี่ปุ่น แต่เราจงแข่งกับตัวเราโดยบ่มเพาะนิสัยการอ่านให้เกิดเป็นความเคยชิน และเมื่อเคยชินแล้วอยู่ที่ไหนก็จะอยากหยิบหนังสือขึ้นมาอ่านเอง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกวัน หากทุกคนตระหนักรู้ว่าการอ่านหนังสือมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการอ่าน “วันนี้ คุณอ่านหนังสือแล้วหรือยัง” ◈

บรรณานุกรม

“คนไทยยกย่อง ‘สมเด็จพระเทพ’ ทรงเป็นแบบอย่างการรักการอ่านที่ดี”. ๑ เมษายน ๒๕๕๔. เข้าค้นได้จาก http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID=9540000041249. สืบค้น ๔ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ณรงค์วิทย์ แสนทอง. “การพัฒนาศักยภาพตนเองด้วยการอ่าน”. เข้าค้นได้จาก http://www.peoplevalue.co.th/index.php?lay=show&ac=article&Id=539104263&Ntype=1. สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ณัฏฐพัชร์ ทัศนรุ่งเรือง. “ทำอย่างไร...? คนไทยถึงจะรักการอ่าน”. ๙ เมษายน ๒๕๕๔. เข้าค้นได้จาก http://www.isranews.org/thaireform/thaireform-talk-interview/item/1 0 5 8 9 - 2011-04-09-10-18-55.html . สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

พงศ์ศรันย์ พลศรีเลิศ. “การกำหนดกลยุทธ์ราคา ภายใต้แนวคิด Glocalization”. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๖. เข้าค้นได้จาก http://phongzahrun.wordpress.com/2013/08/21. สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

เพ็ญพิมล คงมนต์. “หลัก ๓ ประการในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน”. **ประชากรและการพัฒนา.** เข้าค้นได้จาก http://www.popterms.mahidol.ac.th/newsletter/showarticle.php?articleid=312 . สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

“มาส่งเสริมการอ่านกัน”. เข้าค้นได้จาก http://www.sanpakornsarn.com/page_article_detail.php. สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

“รั้งท้ายอีก! ‘มศว’ชี้ การอ่านเด็กไทยวิกฤต”. **การศึกษา-สาธารณสุข-สิ่งแวดล้อม.** ๑๐ กันยายน ๒๕๕๖. เข้าค้นได้จาก http://www.komchadluek.net/detail/20130910.html. สืบค้น ๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

“วันหนังสือเด็กแห่งชาติ ๒ เมษายน” **. สนเทศน่ารู้**. ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐. เข้าค้นได้จาก http://www.lib.ru.ac.th/journal/apr/apr02_bookchildren.html . สืบค้น ๔ มิถุนายน ๒๕๕๗.

“หนังสือคือดวงตา ปัญญาคือความสุข”. เข้าค้นได้จาก http://www.chakrabhand.org/ portfolio _data/ portfolio/detail2.asp?id=189 . สืบค้น ๔ มิถุนายน ๒๕๕๗.